

Juridiska institutionen

Examensarbete 30hp höstterminen 2012

Sakskada, ren förmögenhetsskada eller fullgörelseansvar?

Gränsdragningsfrågor inom ansvarsförsäkringen

Olof Fristorp

**GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN**

Handledare: Filip Bladini

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	3
1.1 Syfte	4
1.2 Metod och material.....	4
2 Bakgrund.....	6
2.1 Ansvarsförsäkringens funktion.....	6
2.2 Sakskada i korthet.....	7
2.3 Ren förmögenhetsskada i korthet.....	7
2.4 Fullgörelseansvar i korthet.....	8
2.5 Varför särbehandlas ren förmögenhetsskada?.....	9
2.6 Det valda begreppets effekter för bestämmandet av risken.....	9
3 Vidare om ansvarsförsäkringens begränsade omfattning.....	10
3.1 En köprättslig utblick.....	10
3.2 Affärsmässiga risker och fullgörelseansvar	11
3.3 Ren förmögenhetsskada/tredjemansskada -vad är skillnaden?.....	14
3.4 Transporterad sakskada: Hopp i ansvarskedjan och dess (ir-)relevans för vilket skadebegrepp som aktualiseras.....	15
3.5 Standardavtalens inverkan på ansvarsförsäkringens omfattning.....	16
4 Gränsfall.....	18
4.1 Inledande kommentar angående försäkringsbolagens hantering av gränsfall.....	18
4.2 Både ersättningsbar skada och fullgörelseansvar.....	19
4.3 Allmänt om ingrediens- och komponentskador.....	22
4.3.1 Flygmotorfallet.....	22
4.3.2 Försäkringsvillkor mot bakgrund av Flygmotorfallet.....	25
4.4 Övriga fall där gränsdragningssvårigheter har uppstått och hur de har lösts i praxis.....	30
4.4.1 Föreningsfall.....	30
4.4.2 Tryckfel.....	31
4.4.3 Kontamination av främmande substans.....	31
4.4.4 Ökade kostnader på grund av fel vid utsättning av byggnader	32
4.4.5 Betäckningsskador.....	33
4.4.6 Negativt påverkade djur.....	34
4.4.7 Skada på växtlighet/skördeföruster.....	35
4.4.8 Nyansavvikelsefall.....	36
4.4.9 O gynnsam påverkan på lokaler.....	38
4.4.10 Förbrukning till ingen nytta.....	39
4.4.11 Svårkategoriserade gränsfall.....	39
4.5 Saksksadebegreppet och oklarhetsregeln.....	41
5 Allriskförsäkring för arbetsområde.....	43
5.1 Den hypotetiska felkostnadsberäkningen.....	45
5.2 Konsumtion av skadekostnaderna genom de hypotetiska felkostnaderna.....	46
6 Sammanfattande analys och slutsatser	47
7 Källförteckning.....	49

1 Inledning

Problematiken som behandlas i denna uppsats ska åskådliggöras med följande exempel: Företaget A tillverkar tankar avsedda för så kallad *bulktransport*. Det som förvaras i företagets tankar ska med andra ord inte behöva förpackas eller inneslutas utan likt en bensintank är det bara att fylla på direkt i tanken. A levererar tanken till företaget B, vars verksamhet består av produktion av vetemjöl. B använder sig av tanken vid leverans av vetemjöl till sin köpare C. C driver ett bageri och använder mjölet i sin produktion av lussebullar. När C:s lussebullar går igenom det avancerade scanningssystem som installerats för att undvika produktskador går ett larm. Det visar sig att lussebullarna innehåller spår av metallspån. Produktionen får abrupt avbrytas. C vidtar efterforskningar och det konstateras att metallspånens ursprung är det mjöl som B levererat till C. B som är mån om att upprätthålla goda affärsmässiga kontakter med sin köpare ersätter omedelbart C för de kostnader som denne åsamkats genom produktionsavbrottet. (Eftersom C:s lussebullar inte hinner bli färdiga förrän efter Lucia, drabbas C av en stor utebliven vinst.) B vidtar i sin tur efterforskningar och det visar sig att metallspånen härstammar från den tank som A tillverkat och som användes vid mjölleveransen till C. B sänder ett skadeståndskrav avseende dels summan som utbetalats till C och dels kostnaderna för bolagets egen felsökning. Företaget A konstaterar att deras arbetstagare förfarit vårdslöst då de inte rengjort tanken ordentligt innan leverans till B. A tar in tanken för rengöring vilket i detta skede är en mycket kostsam procedur. Företaget A har en sedvanlig ansvarsförsäkring och vidarebefordrar dels B:s krav om skadestånd och dels företagets kostnader för rengöring i efterhand av tanken till försäkringsgivaren. Hur ska försäkringsgivaren reglera denna händelse?

Uppsatsen handlar om två mycket viktiga begränsningar i ansvarsförsäkringens omfattning. Den första begränsningen avser de försäkrade skadetyperna som vid ansvarsförsäkring utgörs av person- och sakskada vilket därmed utesluter ren förmögenhetsskada. Den andra begränsningen innebär att fullgörelseansvar inte försäkras. Begränsningarna korrelerar på flera sätt vilket åskådliggörs i uppsatsen.

Trots att begreppet sakskada är grundläggande saknar det en klar definition. I praktiken leder detta till gränsdragningssvårigheter mot såväl begreppet ren förmögenhetsskada som begreppet fullgörelseansvar. När fråga uppstår om ett inträffat händelseförlopp utgör en sakskada rör det sig ofta om försäkringsärenden. Enligt de gängse villkoren för ansvarsförsäkring ges inte någon definition av sakskada, hänvisning görs istället till allmän skadeståndsrätt i denna del. Att skriva en uppsats som handlar om ovan nämnda gränsdragningar är motiverat av flera anledningar. Till att börja med vållar gränsdragningarna tillämpningsproblem för den enskilda skaderegleraren i ett

försäkringsärende. En annan anledning är att gränsdragningarna är av avgörande betydelse för försäkringstagarna. En tredje anledning är att beroende på hur avgränsningen görs, bestäms ansvaret för risken och det är viktigt att denna sk riskallokering görs på ett genomtänkt sätt.

Problematiken tas upp utifrån företags sedvanliga ansvarsförsäkringar. Uppsatsen har indirekt även viss bärighet på privata ansvarsförsäkringar där liknande villkor och lagrum är tillämpliga. I uppsatsen berörs också försäkringsprodukten allriskförsäkring för arbetsområde, vilken är en viktig försäkringstyp för entreprenörer i byggbranschen. Allriskförsäkring för arbetsområde är en speciell form av egendomsförsäkring som är nära sammankopplad med produkten ansvarsförsäkring. Behandlingen av allriskförsäkring för arbetsområde bidrar till en fördjupad förståelse av fullgörelseansvarets innebörd och effekter.

1.1 Syfte

Skadestånds- och försäkringsrätten är starkt präglad av vad som brukar kallas för begreppsjurisprudens. Utifrån begreppen definieras verkligheten och genom denna begreppsmässiga klassificering avgörs vanligen huruvida skadeståndsskyldighet föreligger samt huruvida ersättning ur en försäkring kan lämnas eller inte vid en inträffad händelse. Denna uppsats gör inte anspråk på att fastställa gällande rätt i bemärkelsen hur HD skulle avgöra gränsdragningen. Istället är fokus inställt på försäkringsbolagens faktiska tillämpning av gränsdragningen.¹

Uppsatsen syftar till att ge inblick i gränsdragningen mellan vad som utgör en sakskada, ren förmögenhetsskada respektive fullgörelseansvar enligt svensk försäkringspraxis. Avsikten är att uppmärksamma läsaren på att gränsfall kan förekomma och ge läsaren inblick i hur själva gränsdragningen går till. I uppsatsen granskas och kommenteras försäkringsbranschens skadereglering och resonemang.

1.2 Metod och material

Till att börja med har jag studerat skadeståndslagen och dess förarbeten, domstolspraxis samt försäkringsvillkor. Dina Försäkringars villkor finns att ladda ned från bolagets hemsida.² Trygg-Hansas standardvillkor har jag erhållit genom kontakt med deras

¹ Det ska redan här understrykas att gällande rätt och försäkringspraxis är två skilda saker, även om man givetvis kan argumentera för att det i enhetlighetens namn vore önskvärt om de gick hand i hand.

² Via adressen www.dina.se.

skadejurister. If har i dagsläget inga villkor som de benämner *standardvillkor*. Istället anpassar de försäkringsvillkoren individuellt utifrån försäkringstagarnas behov och önskemål. I praktiken använder If dock två olika upplägg avseende de partier som är intressanta för denna uppsats. Jag har genom kontakt med skadejurister på If fått ta del av även dessa villkor. Jag har även studerat standardavtal (särskilt AB 04), köplagen, produktansvarslagen, doktrin samt försäkringsnämndspraxis. Med försäkringsnämndspraxis avses i uppsatsen fall från Skadeförsäkringens Villkorsnämnd (nedan SkVN) vars verksamhet upphörde 2001. Nämnden hade till uppgift att främja en enhetlig tillämpning av försäkringsvillkor.

Det är inte självklart att begreppet sakskada har samma innebörd och får samma effekter hos de olika försäkringsbolagen, vilket motiverar valet att förankra uppsatsen empiriskt genom intervjuer med arbetstagare från tre olika försäkringsbolag. Intervjuerna har skett löpande under höstterminen 2012. Jag har återkommit till intervjudeltagarna med kompletterande frågor vid flertalet tillfällen. På grund av detta har inte datum för de olika uppgifter som erhållits vid intervjuerna närmare specificerats. Samtliga försäkringsbolag som undersökts anser att avgöranden från SkVN i brist på domstolspraxis fortfarande har vägledande inverkan på skaderegleringen. En principiellt viktig skillnad mellan prövningen i nämnden och prövningen i domstol är att det i nämnden handlade om tolkning av försäkringsvillkor, i kontrast mot prövningen i domstol som innebär ett fastställande av den gällande skadeståndsrätten.³ Jag anser för övrigt inte att avgöranden från SkVN nödvändigtvis skulle ha någon vägledande inverkan i domstol, men för att uppnå uppsatsens syfte är det i min mening nödvändigt att granska nämndens praxis.

Jag har kategoriserat avgöranden i fall där uppsatsens problematik aktualiseras i avsikt att göra praxis överskådlig. Vissa avgöranden lämnar enligt min mening utrymme för kommentarer och analys, vilket har gjorts i anslutning till deras beskrivning. Andra avgöranden talar för sig själva och har därför inte kommenterats särskilt.

Jag har genomfört ett flertal intervjuer med skadespecialister och skadejurister verksamma på tre olika försäkringsbolag; If, Trygg-Hansa och Dina Försäkringar.⁴ Vid intervjuerna har jag efterfrågat de specifika bolagens inställning i gränsdragningsfrågorna. Det är dock ofrånkomligt att svaren som erhållits riskerar att präglas av den enskilde intervjudeltagarens personliga uppfattning vilken kan variera från beslutsfattare till beslutsfattare inom de respektive bolagen. Mot bakgrund av att man i dessa frågor brukar ha utarbetat en handbok eller en intern policy, är dock min uppfattning att bilden som ges i stor utsträckning motsvarar den syn som i praktiken får genomslag på de respektive försäkringsbolagen. Det ska dock poängteras att bolagens förhållningssätt givetvis kan

³ Kleineman 1987 s. 197.

⁴ De som reglerar skador på ansvarsförsäkringen är vanligen jurister. Detta brukar vara ett krav vid bolagens rekrytering.

förändras i framtiden. Antalsbegränsningen till *tre* olika försäkringsbolag beror främst på att det är mycket tidskrävande att genomföra intervjuer och studera försäkringsvillkor. Urvalet har vidare gjorts med tanke på att ovan nämnda försäkringsbolag i sina villkor har olika förhållningssätt till en skadetyp som vanligen är särskilt svår att begreppsmässigt klassificera, nämligen ingrediens- och komponentskador.⁵ När hänvisning nedan görs till "försäkringsbolagen" eller "branschen" avses underförstått bolagen Trygg-Hansa, If och Dina Försäkringar.

I uppsatsen lyfter jag fram försäkringsvillkor som berör gränsdragningarna, hur bolagen argumenterar kring dem och hur man nått dit man idag befinner sig. Analys och slutsatser sker löpande i uppsatsen. En sammanfattande analys finns i uppsatsens sista kapitel där också mitt förslag på lösning till det inledande exemplet presenteras.

2 Bakgrund

När culpanormen kodifierades genom SkL år 1972 var inte syftet att begränsa skadeståndsskyldighetens omfattning. Syftet var snarare att SkL skulle ses som en ramlag.⁶ I praktiken var det dock en begränsande effekt SkL fick, även om vissa undantag har utvecklats i praxis. I försäkringsvillkor används de skadeståndsrättsliga begreppen för att definiera och avgränsa försäkringens omfattning. En sedvanlig ansvarsförsäkring för företag kräver att person- eller sakskada har inträffat för att ersättning ska kunna lämnas ur försäkringen.⁷ Om kostnader uppstår utan samband med person- eller sakskada är detta däremot något som det traditionellt sätt inte lämnas något försäkringsskydd för.

2.1 Ansvarsförsäkringens funktion

Ansvarsförsäkringens primära funktion är att skydda försäkringstagaren mot risken för skadeståndsanspråk.⁸ En ansvarsförsäkring innebär vanligtvis att försäkringsgivaren åtar sig följande skyldigheter:

⁵ Se vidare om detta begrepp samt bolagens olika förhållningssätt i avsnitt 4.3.

⁶ Jfr Prop. 1972:5 s. 424.

⁷ Företag som primärt kan vålla rena förmögenhetsskador, exempelvis olika typer av konsulter tecknar vanligen en försäkring som täcker även ren förmögenhetsskada.

⁸ Indirekt fyller ansvarsförsäkringen också funktionen att öka en skadelidandes möjligheter att få ersättning. Detta eftersom att ansvarsförsäkringen kan åberopas även om det försäkrade bolaget exempelvis har gått i konkurs, jfr 9:7 FAL. Man pratar här om så kallad *direktkravs rätt*. Direktkravs rätten ska ses som undantag från huvudregeln att den skadelidande ska rikta sina anspråk mot skadevällaren, och inte direkt mot dennes försäkringsgivare.

- att utreda om skadeståndsskyldighet föreligger
- att för försäkringstagarens räkning förhandla med den som begär ersättning
- att betala eventuella rättegångskostnader eller skiljemannakostnader med anledning av rättslig tvist i skadeståndsfrågan
- att utge skadestånd med avdrag för aktuell självrisk

För att dessa skyldigheter ska föreligga för försäkringsgivaren är det en förutsättning att ett försäkringsfall, en händelse som omfattas av försäkringen, har inträffat. En sedvanlig ansvarsförsäkring omfattar person- och sakskada vilket i praktiken innebär att ren förmögenhetsskada och fullgörelseansvar inte ersätts.⁹ Av denna anledning har gränsdragningen mellan ren förmögenhetsskada, sakskada samt fullgörelseansvar avgörande betydelse vid skaderegleringen.¹⁰

2.2 Sakskada i korthet

Sakskada är ett begrepp som vid första anblicken förefaller oproblematiskt. De flesta kanske i första hand associerar begreppet med en fysisk skada på lös eller fast egendom. Sönderslagna mobiltelefoner, buckliga bilar eller vattenskadat parkettgolv är bilder som kan dyka upp. Relativt logiskt är det också att förlust av exempelvis en dyrbar ring kan definieras som en sakskada. Förarbetena till SkL innehåller följande uttalande av intresse i ämnet:

“[T]ill sakskada [är] att hänföra i första hand genom fysiska medel direkt tillfogad skada på fysiska föremål, varmed avses såväl lösa saker som fast egendom med tillbehör. Till lös sak hör i detta sammanhang också pengar och vissa fordringsbevis, framförallt de som har karaktär av presentationspapper, t.ex. checkar och aktiekuponger. Med skada på fysiskt föremål jämställs förlust av föremålet, även när förlusten är bara tillfällig.”¹¹

2.3 Ren förmögenhetsskada i korthet

Om det inte rör sig om en avtalsrelation där särskilda regler om ersättning vid skada har avtalats gäller skadeståndslagens bestämmelser, jfr 1:1 SkL. I SkL 2:1 stadgas att den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar personskada eller sakskada skall ersätta skadan. Ren förmögenhetsskada definieras negativt i SkL som “[...] sådan ekonomisk skada som

⁹ Banker, finansiella rådgivare, fondkommissionärer och andra företagare som primärt riskerar orsaka just rena förmögenhetsskador ska därför inte teckna en vanlig ansvarsförsäkring, utan bör istället teckna en försäkring som omfattar rena förmögenhetsskador.

¹⁰ Gränsdragningsvårigheter kan ibland uppstå vad gäller sakskada/personskada, särskilt när det är fråga om proteser. Denna typ av gränsdragning berörs dock inte vidare i denna uppsats.

¹¹ Prop. 1972:5 s. 580.

uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada", jfr 1:2 SkL. Av SkL 2:2 framgår att den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan. Om dessa lagrum läses motsatsvis förefaller ren förmögenhetsskada *undantagslöst* endast vara ersättningsbar vid brott. En motsatstolkning är dock inte förenlig med motiven till SkL.¹² Detta innebär att 2:1 SkL formellt sätt inte ska betraktas som en spärregel.

Icke desto mindre har den praxis som utvecklats både innan och efter SkL:s ikraftträdande tydligt åskådliggjort gällande rätt på så sätt att ren förmögenhetsskada som *huvudregel* endast kan generera skadeståndsansvar om brott har begåtts.¹³ Detta är också en av anledningarna till att en sedvanlig ansvarsförsäkring inte omfattar ren förmögenhetsskada.¹⁴ Vållande av rena förmögenhetsskador på laglig väg är istället, aningen tillspetsat, vanligen just vad den fria marknaden uppmuntrar: Detta är en ofrånkomlig följd av näringslivets konkurrensutsatta vardag.

2.4 Fullgörelseansvar i korthet

Fullgörelseansvaret innebär den skyldighet som en kontraktspart åtagit sig i en avtalsrelation. Vad en part har att fullgöra enligt ett avtal erbjuder normalt inte ansvarsförsäkringen något skydd mot. Om följderna av att en part inte har fullgjort sin avtalade skyldighet blir en person- eller sakskada, är dock denna skada något som kan prövas på ansvarsförsäkringen. Detta kan illustreras med ett exempel:

En fastighetsägare har en skyldighet att vidta halkbekämpande åtgärder vintertid. Fastighetsägaren hanterar denna skyldighet vårdslöst då han inte har sandat ordentligt. En person halkar till följd av den obefintliga halkbekämpningen och åsamkas en personskada. Ansvarsförsäkringen kan vid denna situation ersätta den skadelidande för hans personskador, men försäkringen kan inte bekosta sandning av fastigheten.

För att utröna vad som omfattas av ett fullgörelseansvar i ett specifikt fall är det nödvändigt att noga granska de aktuella parternas avtal. Man brukar i detta sammanhang prata om vad som ligger inom respektive utanför leveransgränsen. Om ett ogynnsamt händelseförlopp befinner sig inom leveransgränsen rör man sig inom området för

¹² Jfr Prop. 1972:5 s. 568.

¹³ Det kanske viktigaste undantaget till huvudregeln är miljöskada. För sådan svarar skadevållaren även för ren förmögenhetsskada om denna är av någon betydelse, se MB 32:1. Denna uppsats kommer inte att behandla miljöskador. Kort kan dock konstateras att för att miljöskada ska föreligga krävs att en verksamhet på en fastighet har orsakat en störning i sin omgivning. Se även NJA 1987 s. 692, där utfärdad värderingsintyg avseende fast egendom orsakade tredjeman ersättningsbar ren förmögenhetsskada.

¹⁴ En annan utgångspunkt är tanken att det traditionellt sett ansetts olämpligt att försäkra affärsmässiga risker. Varför ren förmögenhetsskada särbehandlas förklaras närmare i avsnitt 2.5 nedan.

fullgörelseansvar. Befinner man sig utanför leveransgränsen handlar det däremot om potentiellt skadeståndsansvar. Inom leveransgränsen kan köparen kräva fullgörelse av säljaren. Köparen kan däremot inte begära att säljaren fullgör något som han inte har åtagit sig att prestera. I dessa fall är köparen istället begränsad till att kräva skadestånd av säljaren.

Det förekommer att gränsen mellan skadeståndsansvar och fullgörelseansvar inte är lika tydlig som i ovanstående exempel. I vissa fall är det svårt att avgöra vilken effekt ett fullgörelseansvar kan ha på ett skadeståndsrättsligt ansvar enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler. I kapitel 4 åskådliggörs gränsdragningsproblematiken med ett antal exempel.

2.5 Varför särbehandlas ren förmögenhetsskada?

Att utesluta ren förmögenhetsskada i ansvarsförsäkringen är motiverat av flera skäl. För det första är det ett led i att utesluta att försäkringen omfattar det rent köprättsliga/kontraktsrättsliga ansvaret. Eftersom riskberäkningen på försäkringsbolag ofta sker med hjälp av schabloner utifrån försäkringstagarens verksamhet och omsättning tillåts inte vilka avtal som helst utvidga ansvarsförsäkringens omfattning. Teoretiskt kan parterna A och B skriva ett avtal som lyder "om det regnar imorgon är A skyldig att betala skadestånd på en miljon kronor till B". Skadeståndsskyldighet enligt sådant eller liknande avtal kan givetvis inte omfattas av en ansvarsförsäkring. Därutöver är syftet med att avgränsa ren förmögenhetsskada ett led i anpassningen av försäkringen utifrån det aktuella företags verksamhetsrisker. Endast rådgivande verksamhet, konsulter och liknande, har normalt behov att försäkra sig mot skadeståndskrav avseende ren förmögenhetsskada. Omvänt har exempelvis en advokatbyrå inget intresse av att ha ansvarsförsäkring som omfattar person- och sakskada. Genom denna anpassning kan dessutom premien hållas på en lägre nivå än om även ren förmögenhetsskada hade omfattats.

2.6 Det valda begreppets effekter för bestämmandet av risken

Det ansvar en part kan ådra sig köprättsligt omfattas inte av en sedvanlig ansvarsförsäkring. Att köprättsligt ansvar föreligger, innebär en för köparen fördelaktig position.¹⁵ Så snart det rör sig om ett påvisbart fel smäller det för säljaren till likt vid ett

¹⁵ Såvida säljaren inte har gått i konkurs. I sådant fall kan säljarens ansvarsförsäkring åberopas enligt 9:7 FAL endast om det föreligger sakskada. I denna hypotetiska situation är det därmed fördelaktigare för köparen om det rör sig om en sakskada.

pistolskott –Pang! –Betala/avhjälp! För att ansvar enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler ska föreligga måste däremot ett vållande styrkas för att ersättningskyldighet ska föreligga, jfr SkL 2:1.

”Begreppet etiketten” påverkar således riskallokeringen. Mot bakgrund av vad som ovan anförts är det viktigt att man noga överväger vad man kallar en inträffad händelse. Väljer man begreppet sakskada hamnar man enligt min uppfattning per definition utanför leveransgränsen. Därmed befinner man sig i skadeståndslagens domäner, med vad detta innebär för köparens rättsliga position: Han måste styrka ett vållande för att skadeståndsskyldighet ska föreligga hos säljaren.

3 Vidare om ansvarsförsäkringens begränsade omfattning

SkL är som ovan påpekats dispositiv. Med andra ord är parterna i en avtalsrelation fria att komma överens om andra regler om ersättning vid skada. Ansvarsförsäkringens omfattning omfattar skadeståndsskyldighet i såväl kontraktuella som vid utomkontraktuella förhållanden. Det är dock av yttersta vikt att man håller isär vad en part kan bli skyldig att ersätta eller fullgöra enligt ett avtal, respektive vad denne part kan erhålla försäkringsskydd för genom en sedvanlig ansvarsförsäkring. Vad gäller inomkontraktuella förhållanden är nämligen ansvarsförsäkringens omfattning vanligen begränsad på flera sätt.

3.1 En köprättslig utblick

Utgångspunkten i inomobligatoriska relationer är att även ren förmögenhetsskada kan föranleda skadeståndsansvar för den orsakande parten.¹⁶ Detta förhållande avspeglas även i köplagens 40§ som bland annat slår fast att köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom att varan är felaktig [...]. Enligt 67§ omfattar vidare köparens rättmätiga anspråk vid säljarens avtalsbrott både direkt och indirekt förlust med anledning av avtalsbrottet.¹⁷ Av 67§ framgår också att säljarens köprättsliga ansvar inte omfattar skada på annat än den sålda varan. Produktansvar, ansvar för skada som en såld vara orsakar på annat än just den sålda varan, regleras istället delvis i PAL och delvis via allmänna skadeståndsrättsliga regler.

¹⁶ Enligt vissa standardavtal svarar man dock endast för ren förmögenhetsskada som tillfogas kontraktspart om den orsakats genom grov vårdslöshet, jfr exempelvis NL 09 p43.

¹⁷ I köplagen används således inte den skadeståndsrättsliga uppdelningen i person-, sak- respektive ren förmögenhetsskada.

Ansvar enligt PAL brukar i dagsläget omfattas av en sedvanlig ansvarsförsäkring, dock påverkas ofta premien när detta ansvar ingår.¹⁸ Produktansvaret är genom PAL strikt, jfr 1§. Med andra ord är frågan om vårdslöshet juridiskt ointressant i sammanhanget. Det krävs dock att skadan inträffat på grund av en säkerhetsbrist i den sålda varan. Det är viktigt att hålla isär personskada och sakskada då PAL tillämpas. PAL är tillämplig både vid person- och sakskada i konsumentrelationer. PAL är tillämplig vid personskada, men inte vid sakskada i näringsidkarrelationer. Något produktansvar för sakskada åvilar som ovan anförts inte säljaren via köplagens regler. Vid garanti eller därmed liknande utfästelse kan säljaren köpfrättsligt sett dock hamna i ett annat läge.¹⁹

Vid situationer där frågan om produktansvar aktualiseras i näringsidkarrelationer kan den skadelidande stödja sina ersättningsanspråk på allmänna skadeståndsrättsliga regler.²⁰ I enlighet med 2:1 SkL ska vårdslöshet då styrkas. Om den skadebringande produkten utgör en produkt som genererat betydande risk för omfattande person- eller sakskada är dock ansvaret särskilt strängt. I dessa fall anses säljaren av produkten ansvara för även annan avtalsparts (exempelvis en underleverantörs) eventuella försummelse. Det vore dock inte formellt korrekt att kalla ansvaret för strikt, eftersom det fortfarande krävs att försummelse har förelegat hos någon part.²¹ I och med att skadeståndsansvaret i sådana fall följer av allmänna skadeståndsrättsliga regler omfattar ansvarsförsäkringen i sin grundomfattning denna särskilda form av produktansvarsskador.

3.2 Affärsmässiga risker och fullgörelseansvar

Affärsmässiga risker har traditionellt sett varit oförsäkringsbara risker.²² En affärsmässig risk är ofta till sin karaktär en förutsebar risk för försäkringstagaren. Om denne exempelvis underlåter att vidta kvalitetskontroller av sina produkter i syfte att spara in dessa kostnader, och därmed öka sin konkurrenskraft rör det sig om en förutsebar affärsmässig risk.²³ Frånsett moraliska aspekter kan oviljan att försäkra affärsmässiga risker förklaras mot bakgrund av ekonomiska argument. Det vore inte hållbart att i längden hålla

¹⁸ Förutsatt att leverans av produkter kan sägas ingå i den försäkrade verksamheten. Se även Lagerström 2007 s. 167 samt Dennerståhl 2009 s. 12 f.

¹⁹ Jfr, NJA 2001 s. 309. Fallet handlade om en (underförstådd) garanti varpå produktansvar ålades en näringsidkare mot sin medkontrahent (en annan näringsidkare). Fallet behandlas inte vidare i uppsatsen eftersom ansvarsförsäkringen gör undantag för anspråk som endast kan grunda sig på garanti eller särskild utfästelse om levererad produkts egenskap.

²⁰ Om kravet riktas mot en part i en kontraktskedja där kravställaren ingår kan dock eventuella ansvarsbegränsningar som utgångspunkt inte kringgåas genom ett utomobligatoriskt skadeståndskrav, jfr NJA 2007 s. 758.

²¹ Jfr NJA 1986 s. 712.

²² Lagerström 2007 s. 166.

²³ Ullman 2006 s. 92

olönsamma företag flytande genom att tillföra försäkringsersättning så snart en satsning resulterar i en förlust.

En affärsmässig risk är tätt förknippad med den avtalsmässiga prestation som försäkringstagaren åtar sig. Det rör sig om risker som hindrar försäkringstagaren från att fullgöra de avtalsförpliktelser han åtagit sig mot sin kontraktspart. Som Ullman har anfört uppstår fullgörelseansvar vanligen, "*kanske rent av i typfallet*", inte genom en oförutsedd händelse eller skada.²⁴ Det skulle därför stämma dåligt överens med försäkringens grundläggande princip om man inte försäkrar förväntade skador. Om en kontraktspart inte fullgör sin avtalsstadgade skyldighet kan han ju förvänta sig att han hålls ansvarig för detta av sin kontraktspart. Om ett företag levererar en produkt som framställts med bristande yrkesskicklighet kan det även såsom Bengtsson har anfört anses ligga "*i farans riktning*" att produkten kan komma att orsaka skador.²⁵

Trots vad som ovan har anförts går utvecklingen mot att affärsmässiga risker blir alltmer försäkringsbara. Ursprungligen omfattade ansvarsförsäkringar endast det utomkontraktuella skadeståndsansvaret, men i dagsläget omfattas även inomkontraktuellt skadestånd av en sedvanlig ansvarsförsäkring. Numera kan affärsmässiga risker delvis övervältras på en försäkringsgivare. Man kan därmed säga att attityden till affärsmässiga risker gradvis har förändrats. Förmodligen är det affärsmässighet och hård konkurrens som luckrat upp den tidigare avogaställningen till affärsmässiga risker hos försäkringsbolagen.

Frånsett att ansvarsförsäkringen numera även omfattar inomkontraktuellt ansvar har dock den förändrade synen på affärsmässiga risker inte påverkat den sedvanliga produkten ansvarsförsäkring. Istället sker denna utvidgning genom nya försäkringstekniska tilläggsprodukter såsom *återkallelseförsäkring* och *försäkring för fel i levererad produkt*. I dagsläget kan sägas att inställningen hos försäkringsbolagen innebär att allt kan försäkras, så länge de på förhand kan räkna på risken. I vissa fall kan man t o m tänka sig att bolagen går ännu längre och försäkrar även om de inte på förhand kan räkna på risken. I dessa fall används ett lågt försäkringsbelopp²⁶ och därigenom begränsas försäkringsbolagets risktagande.

²⁴ Ullman 2006 s. 90

²⁵ Ansvarsförsäkringar innehåller vidare vad man brukar kalla för en *moralklausul* som innebär att försäkringen inte kan åberopas för skador som föregåtts av medvetet risktagande hos försäkringstagaren. Hos Dina försäkringar (motsvarande villkor används av If och Trygg-Hansa) lyder moralklausulen: "*Försäkringen gäller inte om den försäkrade har handlat eller underlåtit att handla i medvetande om att detta innebar betydande risk för att skada skulle inträffa*", jfr 4.7.9, Dina Försäkringars ansvarsförsäkring.

²⁶ I sammanhanget brukar termen *sublimit* användas. Se vidare Ullman 2006 s. 93 f.

Ett företag kan dock inte genom en sedvanlig ansvarsförsäkring vältra över det så kallade fullgörelseansvaret på en försäkringsgivare. Fullgörelseansvaret innebär som ovan anförts den skyldighet som en kontraktspart åtagit sig i en avtalsrelation. Det kan handla om att leverera en felfri produkt eller färdigställa ett avtalat arbete. Inga av de ansvarsförsäkringsvillkor som granskats har stipulerat rakt ut att fullgörelseansvar undantas försäkringsskydd. Att fullgörelseansvaret inte är försäkras framgår istället på två olika sätt i villkoren.

1) Skada på levererad egendom ersätts normalt inte. Se exempelvis Trygg-Hansas villkor 3.7.10.12 som i relevanta delar lyder:

Försäkringen gäller inte för skada på egendom som den försäkrade eller annan för hans räkning åtagit sig att uppföra, sälja eller leverera oavsett när skadan inträffar. Försäkringen gäller inte heller för kostnad för hantering eller åtgärd som den försäkrade nedlagt på den levererade egendomen.²⁷

Om företaget X säljer en skadad produkt till företaget Y, torde X vara kontraktsrättsligt förpliktad att leverera en ny och oskadad produkt. Något försäkringsskydd för kostnaderna i samband med detta ger inte ansvarsförsäkringen i sin grundomfattning.²⁸ Vidare innebär uttrycket "*annan för hans räkning*" att underleverantörer, underentreprenörer och liknande parter likställs med försäkringstagaren. Försäkringstagare kan därmed inte med framgång argumentera för att det exempelvis inte är han själv som levererat det som är skadat. Har han åtagit sig att leverera egendomen är detta således tillräckligt för att undantaget ska kunna tillämpas.²⁹

2) Omfattningsbegränsningen till "*skadeståndsskyldighet för person- och sakskada enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler[...]*".³⁰

Enligt formuleringen faller köprättslig skadeståndsskyldighet utanför ansvarsförsäkringens omfattning. Köprättslig skadeståndsskyldighet anses nämligen inte följa av allmänna skadeståndsrättsliga regler. Det köprättsliga skadeståndsansvarets domäner är inom den så kallade leveransgränsen. Kostnad för att exempelvis göra om felaktigt utfört arbete faller därmed utanför ansvarsförsäkringens omfattning. Om avtalsparten inte har fullgjort avtalet innebär detta således *inte* att en sakskada har

²⁷ Motsvarande villkorstext används av Dina Försäkringar och If Skadeförsäkring.

²⁸ En återkallelseförsäkring kan dock tecknas vilket innebär att kostnaderna i samband med återkallelsen av den skadade produkten försäkras. Likaså erbjuder bl a If en försäkring för fel i levererad produkt som kan ersätta kostnaden för att leverera en ny produkt om den levererade produkten har orsakat eller riskerar att orsaka produktskador.

²⁹ Intervju med Anders Hjelm, Skadespecialist, Trygg-Hansa.

³⁰ Jfr exempelvis punkt 4.6.1 i Dina Försäkringars ansvarsförsäkring.

uppstått. Ett avtal parterna emellan om skadeståndsskyldighet kan mot bakgrund av vad som ovan anförts normalt inte utvidga ansvarsförsäkringens omfattning. Vissa typer av avtal tillåts dock utvidga ansvarsförsäkringens omfattning. Mer om detta i avsnitt 3.5 nedan.

3.3 Ren förmögenhetsskada/tredjemansskada -vad är skillnaden?

En huvudregel inom skadeståndsrätten är att s k *tredjemansskador* inte är ersättningsgilla.³¹ Tredjemans eventuella rätt till skadestånd berörs inte i denna uppsats. Här ska endast kort redogöras för skillnaden mellan ren förmögenhetsskada och tredjemansskada. När det gäller tredjemansskada är nämligen terminologin särskilt snårig.

För det första bör begreppet tredjemansskada användas endast då tredjeman har lidit en skada indirekt, som en följd till en direkt skadelidandes skada. Om A och B har en avtalsrelation och A orsakar den kontraktuellt utomstående C en skada direkt, är visserligen C tredjeman avtalsmässigt sett, men han räknas som direkt skadelidande skadeståndsrättsligt. Därmed är hans skada *inte* att klassa som tredjemansskada i skadeståndsrättslig mening.

Vidare måste en tredjemansskada inte nödvändigtvis vara en skada av enbart finansiell karaktär. En ekonomisk följdskada till en sakskada definieras lämpligen som en *allmän* förmögenhetsskada, och inte som en *ren* förmögenhetsskada. En tredjemansskada som för den skadelidande tredjemannen är enbart ekonomisk är således inte nödvändigtvis en ren förmögenhetsskada. Först om den primära skadan är en ren förmögenhetsskada är också tredjemansskadan en ren förmögenhetsskada.³² Detta följer av att en ren förmögenhetsskada enligt definitionen i 1:2 SkL föreligger endast om den ekonomiska skadan uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada.³³

³¹ Jfr NJA 1944 s. 417, NJA 1966 s. 210, NJA 1975 s. 275, NJA 1975 s. 533 och NJA 1988 s. 62. Det kanske kändaste argumentet för denna ordning är det så kallade *damlucksargumentet*. Nämnda argument illustrerar den hypotetiska flod av skadeståndsanspråk med oöverblickbara konsekvenser som skadevällaren hade kunnat utsättas för om tredjemansskador vore ersättningsgilla. Ett ofta presenterat exempel är följande: En grävmaskinist gräver genom vårdslöshet av en kabel som förser en hel stad med elektricitet. Ett strömavbrott av denna dimension kan tänkas orsaka en för skadevällaren oöverblickbar ström av skadeståndsanspråk. Damlucksargumentet är så att säga inte helt vattentätt. När skaderiskerna i själva verket inte är oöverblickbara för skadevällaren kan särskilt ifrågasättas om det finns anledning att upprätthålla huvudregeln.

³² Jfr Kleineman 1987 s. 134.

³³ Jfr Andersson 1997 s. 18 med hänvisningar. Hellner/Radetzki har dock i ett tankeexperiment hävdats att man kan likna den skada som en tredjeman indirekt lider genom annans person- eller sakskada vid *en speciell form av ren förmögenhetsskada*, jfr Hellner/Radetzki 2010 s. 360. För egen del anser jag att detta tankeexperiment förstör den rättsliga systematiken och bör undvikas i den praktiska tillämpningen.

3.4 Transporterad sakskada: Hopp i ansvarskedjan och dess (ir-)relevans för vilket skadebegrepp som aktualiseras

I NJA 1985 s. 641 benämner HD förvånande nog ersättning utbetald för sakskada som ren förmögenhetsskada. I målet riktades anspråk regressvis avseende ersättning för sakskada som utbetalats till tredjeman. I målet var fråga om skada på en rallybils motor orsakad av felaktig bensin. Således rörde det sig om skada på annat än den sålda varan; en produktskada. Redan då domen timade (innan nuvarande köplagen trätt i kraft) ansågs huvudregeln vara att säljaren inte på köprättslig grund svarade för skada som drabbar köparen på annat än den sålda varan. Detta stadgades dock inte uttryckligen i dåvarande köplag (lag 1905:38 s.1). I målet ålades bensinmacken, som levererat bensinen till rallybilsägaren, skadeståndsansvar på kontraktsrättslig grund mot bakgrund av en underförstådd garanti som ansågs ha lämnats angående bensinens kvalitet. I domen görs följande uttalande av intresse för uppsatsen:

”En detaljist, som köpt en felaktig vara som orsakar produktskador för en konsument, lider en ren förmögenhetsskada, om han tvingas utge ersättning till konsumenten.”

Syftet med att definiera regresskravet som ersättning avseende ren förmögenhetsskada torde ha varit att (avseende regresskravet) rättsligt hamna i dåvarande köplagens 43§ med dess strängare regler för ansvar: Den som utgett ersättning till den skadelidande skulle enligt köplagens principer inte behöva styrka vårdslöshet hos den kontraktspart som anses ansvara slutligt för skadan. Som ovan anförts reglerar dock köplagen numera uttryckligen inte skada på annat än den sålda varan, jfr 67§. Mot bakgrund av detta kan anföras, såsom Ullman har gjort, att uttalandet angående begreppet ren förmögenhetsskada i NJA 1985 s. 641 numera inte bör tillmätas rättslig relevans.³⁴

I Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2012-09-11 används dock liknande terminologi med hänvisning till just NJA 1985 s. 641.³⁵ Rättegången föranleddes av att företaget Tankmobil hade levererat en tank avsedd att fästas på en lastbil för bulktransport till företaget Björstigs. Björstigs sålde i sin tur lastbilen vidare till transportören Budblixten. Budblixten utförde, på uppdrag av Frebaco, transport av Frebacos mjöl till Dafgård som skulle använda mjölet i sin produktion. Tankbilen som användes var dock inte rengjord ordentligt, utan innehöll metallspån som kontaminerade det mjöl som Frebaco genom Budblixten leverade till Dafgård. Dafgårds produktion fick avbrytas efter att ett säkerhetssystem varnat för metallföremål i mjölet. Frebaco ersatte Dafgårds kostnader och

Försäkringsbolagen tycks dela min uppfattning, mer om detta i avsnitt 3.4.

³⁴ Ullman 2006 s. 87.

³⁵ Hovrättens dom har dock överklagats. HD har i skrivande stund inte meddelat beslut om prövningstillstånd.

övertog enligt avtal rätten att rikta skadeståndsanspråk i Dafgårds ställe. I domen från hovrätten anges att:

”Frebaco har inte påstått att Frebacos skador i målet bestått i eller följt av att bolagets mjöl kommit till skada. De skador som Frebaco gjort gällande består i stället av kostnader. Dessa kostnader har visserligen följt av Dafgårds sakskada. Frebaco är emellertid inte direkt skadelidande och trots sambandet med Dafgårds skada utgör kostnaderna inte en sakskada eller en ersättningsgill allmän förmögenhetsskada. Kostnaderna är i stället att betrakta som en ren förmögenhetsskada (se bl.a. NJA 1985 s. 641 och Hellner m.fl., Speciell avtalsrätt II, häfte 2, 4 uppl., s. 214). Skadestånd med stöd av 2 kap. 1 § skadeståndslagen kan därför inte komma i fråga på denna grund.”

Försäkringsbolagen förefaller dock vara överens om att de ovan citerade domstolarnas tolkning av begreppet ren förmögenhetsskada är felaktig. Istället anser försäkringsbolagen att man ska se det som att en sakskada *transporteras* i ansvarskedjan och behåller sin karaktär som just en sakskada.³⁶ Om sakskada förvandlades till en ren förmögenhetsskada när det rörde sig om ett regresskrav hade detta fått den egendomliga följd att en sedvanlig ansvarsförsäkring inte hade omfattat skadan.

Jag delar försäkringsbolagens uppfattning och anser således att domstolarna i ovan citerade fall har blandat ihop begreppen. En parallell kan i denna del dras till den situationen att en primär skada ersätts på en egendomsförsäkring, medan en ekonomisk följdskada ersätts på en ansvarsförsäkring. Trots att ansvarsförsäkringen i detta fall enbart ersätter en ekonomisk förlust vore det här mycket märkligt att tala om en ren förmögenhetsskada. Som försäkringsbolagen ser på saken ska en sådan skada definieras som en följdskada till sakskada, även kallad allmän förmögenhetsskada. En sådan skada kan därmed ersättas på en ansvarsförsäkring.³⁷

3.5 Standardavtalens inverkan på ansvarsförsäkringens omfattning

Vid köp av tjänst näringsidkare emellan saknas dispositiv lagstiftning. Istället spelar standardavtal likt AB 04, ABT 06 m fl en mycket betydande roll. Dessa avtal är speciella, bl a eftersom de kan påverka ansvarsförsäkringens omfattning. Detta framgår exempelvis genom Trygg-Hansas villkorsformulering:

Försäkringen omfattar försäkrads skadeståndsskyldighet för person- och sakskada enligt

³⁶ Intervju med Anders Hjelm, skadespecialist på Trygg-Hansa. Se även Prop. 1972:5 s. 452 samt Ullman 2006 s. 85 ff.

³⁷ Jfr SkvN 54/1966 samt Lagerström 2007 s. 173 f.

allmänna skadeståndsrättsliga regler och enligt allmänna leveransbestämmelser utgivna av branschorganisation inom den försäkrades verksamhetsområde, förutsatt att dessa avtalats. Försäkringen omfattar inte åtagande härutöver.³⁸

Lokutionen *allmänna leveransbestämmelser utgivna av branschorganisation [...]* träffar standardavtal likt exempelvis AB 04 eller ABT 06. Standardavtal har en särskild riskfördelning och det kan regleras bl a vem i avtalskedjan som ansvarar under vilken period och att ansvar för skada i vissa fall gäller oberoende av vållande. Detta är oerhört viktiga utvidgningar av det vanliga skadeståndsansvaret. För att skadeståndsskyldighet skall föreligga krävs ju annars som utgångspunkt ett styrkt vållande hos den orsakande parten. Som exempel ska här återges AB 04 5:11 som i för detta avsnitt relevanta delar lyder som följer:

Part är skyldig att ersätta motparten för sådan skada som inte skall ersättas enligt bestämmelserna ovan i detta kapitel, om han varit vårdslös eller om skadan beror på fel för vilket entreprenören är ansvarig.

Paragrafens innebörd är aningen svårbegriplig. Den anses dock innebära att entreprenören (under garantitiden) är skadeståndsskyldig för skador på annat än entreprenörens eget arbete som orsakats på grund av fel, trots att han själv inte är vållande till felet.³⁹ Ett i praktiken viktigt exempel som åskådliggör utvidgningens betydelse är då en skada har orsakats av ett materialfel där försäkringstagaren inte varit vållande. Man kan tänka sig att en felaktig skruv i en vattentank vittrar sönder och orsakar svåra vattenskadorna. Entreprenören som skruvade i skruven visste inte, och borde heller inte ha misstänkt, att skruven var felaktig. Om exempelvis AB 04 har tecknats kan ansvarsförsäkringen vid en sådan situation ersätta vattenskadorna trots att försäkringstagaren inte varit vållande. Likaså ansvarar entreprenören för skador vållade av de eventuella underentreprenörer han anlitar.⁴⁰

Termen "skada" används i standardavtalen AB 04 och ABT 06. "Skada" inrymmer samtliga skadetyperna person-, sak- och ren förmögenhetsskada. Stadgas det att part ansvarar för "skada" svarar parten således även för ren förmögenhetsskada. Vad ansvarsförsäkringen beträffar, utvidgas försäkringen genom standardavtalen till att omfatta skadeståndsskyldighet (oaktat vållande) som ett fel genererar. Omfattningsbegränsningen att det måste röra sig om en sakskada gäller däremot alltjämt. Med andra ord måste en skada som ett fel genererar vara en sakskada för att försäkringen ska kunna lämna ersättning.⁴¹

³⁸ 3.7.1 med rubriken "Försäkringens omfattning".

³⁹ Hedberg 2010 s. 98.

⁴⁰ Jfr exempelvis AB 04 5:12

Att inte vilka avtal som helst kan påverka ansvarsförsäkringens omfattning förklaras av att det skulle vara omöjligt att premiesätta individuella avtal utifrån deras särskilda riskfördelning om inte avtalen granskades på förhand.⁴² Som villkoren är formulerade är det därför endast de av försäkringsbolagen välkända standardavtalen som kan utvidga ansvarsförsäkringens omfattning. Individuella avtal kan dock få *omfattningsbegränsande* inverkan. Om en avtalsrättsligt giltig friskrivning finns för en viss risk kan inte heller ansvarsförsäkringen ersätta kostnad som uppstår om denna risk skulle realiseras. Detta faller sig naturligt; friskrivningen innebär ju att det inte föreligger något skadeståndsansvar.

Garantier tillåts inte heller verka utvidgande på ansvarsförsäkringens omfattning. Om ett skadeståndskrav enbart med stöd av lämnad garanti eller utfästelse framställs, kan således inte ansvarsförsäkringen tas i anspråk för att ersätta skadeståndet. Detta gäller för samtliga undersökta bolag. I både Trygg-Hansas och If:s villkor framgår detta dessutom uttryckligen i villkoren. If:s villkor lyder:

"Försäkringen gäller inte för skada i den mån den försäkrade är ansvarig för skadan enbart på grund av uttrycklig eller underförstådd utfästelse, garanti eller marknadsföring."

4 Gränsfall

4.1 Inledande kommentar angående försäkringsbolagens hantering av gränsfall

Baserat på de intervjuer med skadejurister och försäkringsjurister inom de tre försäkringsbolag som undersökts i uppsatsen ska en allmän kommentar först göras. Mitt

⁴¹ För småhusentreprenad där konsument är beställare används i försäkringsbranschen ett särskilt undantag till huvudregeln att rena förmögenhetsskador inte ersätts. Vid dessa förhållanden tecknas vanligen ett standardavtal som betecknas ABS 09. Av punkten 19 i ABS 09 framgår att entreprenören ansvarar enligt konsumenttjänstlagens bestämmelser om skadestånd. För en försäkringstagare som tecknar denna typ av avtal finns ett särskilt tillägg utformat för att omfatta den eventuella skadeståndsskyldigheten i denna typ av relationer. Som tillägget är utformat kan försäkringen vid denna mycket speciella situation ersätta även ren förmögenhetsskada som entreprenören kan bli skadeståndsskyldig för enligt konsumenttjänstlagen, dock undantas ren förmögenhetsskada som entreprenören orsakar genom dröjsmål. Vid dessa specifika situationer förekommer därmed inte några svårigheter att klassificera en skada som sakskada eller ren förmögenhetsskada eftersom försäkringen genom skrivningen omfattar även ren förmögenhetsskada. Vad som dock kvarstår även vid dessa situationer är gränsdragningen mellan fullgörelseansvaret och skadeståndsansvaret. Denna försäkringstekniska anomali verkar ha tillkommit just för att marknaden har visat intresse av att kunna försäkra även rena förmögenhetsskador i dessa fall. Detta är åtminstone den enda förklaring jag funnit vid kontakt med såväl erfarna skadereglerare som produktutvecklare i branschen.

⁴² Lagerström 2007 s. 165

intryck är att ansvarsskadereglerarna på If intar rollen som ombud för försäkringstagaren. Om försäkringstagaren vill bestrida kravet argumenterar skaderegleraren i dialog med motparten för att uppnå detta syfte. Denna inställning står i kontrast mot rollen som skadereglerarna på Trygg-Hansa och Dina Försäkringar intar. På dessa bolag ska utredningen nämligen göras utifrån ett objektiva perspektiv, likt domarens position vid en huvudförhandling.⁴³ Är försäkringstagaren inte överens med försäkringsgivaren om att ansvar föreligger, påverkar detta inte försäkringsgivarens argumentation med motparten. Försäkringstagarens enda alternativ om han inte accepterar försäkringsbolagets bedömning är i ett sådant fall att dra tillbaka sin anmälan på ansvarsförsäkringen och hantera kravet på egen hand. Denna skillnad mellan försäkringsbolagen har dock i de flesta fallen inte någon betydelse för gränsdragningen mellan ren förmögenhetsskada, sakskada och fullgörelseansvar. Det beror på att försäkringstagaren i dessa fall ofta är ostridigt ansvarig gentemot kravställaren. Utfallet av gränsdragningen påverkar då inte detta faktum, utfallet avgör istället endast om försäkringstagaren kan erhålla försäkringsersättning eller inte för den inträffade händelsen. I vissa fall skulle dock gränsdragningen kunna ha direkt avgörande betydelse för huruvida försäkringstagaren är ersättningskyldig eller inte för en inträffad händelse.⁴⁴ Det rör sig då främst om fall där där en inomkontraktuell friskrivning för ren förmögenhetsskada föreligger. I dessa fall torde skadereglerarens roll som ombud/objektiv utredare påverka utgången av gränsdragningen.⁴⁵ I dessa fall kan skillnaden angående vad skaderegleraren intar för roll således få effekt på om skadeståndsansvar anses föreligga överhuvudtaget för försäkringstagaren enligt försäkringsbolagets beslut.

4.2 Både ersättningsbar skada och fullgörelseansvar

Ett inträffat händelseförlopp kan i praktiken bestå både av sakskada och fullgörelseansvar. Man kan tänka sig att en skada har sin grund i ett fel som försäkringstagaren begått. Vid dessa fall kan ansvarsförsäkringen ersätta följdskadorna, men inte kostnader avseende avhjälpande av felet för vilket det åvilar försäkringstagaren ett fullgörelseansvar. Det kan också tänkas att det finns ett gemensamt intresse för försäkringsgivaren och försäkringstagaren att göra ingrepp i *oskadad egendom* för att reparera/åtgärda såväl undantagen som ersättningsbar egendom. Man kan tänka sig följande exempel:

⁴³ Intervju med Björn Westman, skadeturist på If, Björn Lindblad, försäkringsjurist på Dina Försäkringar samt Anders Hjelm, Skadespecialist, Trygg-Hansa.

⁴⁴ Det ska påminnas om att man inte kan sätta likhetstecken mellan att vara ersättningskyldig och erhålla försäkringskydd från ansvarsförsäkringen.

⁴⁵ Även då skada åsamkats annan än försäkringstagarens kontraktspart kan skadebegreppet avgöra om försäkringstagaren är ansvarig eller ej.

Försäkringstagaren måste göra vissa ingrepp i oskadad egendom för att åtgärda fel i sin leverans, t ex ett rörsystem som läcker på grund av en dåligt åtskruvad koppling. Själva åtgärdandet av rörsystemet är undantaget försäkringsskydd eftersom det rör sig om fullgörelseansvar angående prestation av ett felfritt rörsystem. Samtidigt har det felaktiga rörsystemet orsakat en vattenskada som för dess åtgärdande kräver samma ingrepp i den oskadade egendomen; exempelvis ett parkettgolv som lagts i ett lager ovanför rörsystemet.

I detta fall kan man säga att intresset av att göra ingrepp i den oskadade egendomen är "gemensamt" eftersom försäkringstagarens intresse motiveras av hans fullgörelseansvar, och försäkringsgivarens intresse motiveras av att ersätta den uppkomna sakskadans. I sådana fall ersätts på Trygg-Hansa och If:s ansvarsförsäkring 50% av kostnaden för ingreppet i den oskadade egendomen. I Trygg-Hansas ansvarsförsäkring framgår detta genom följande villkor:

Ingrepps- och utbyteskostnader

Om egendom skadas och skadan inte ersätts av denna försäkring, ersätts inte heller kostnader för åtgärder föranledda av att egendomen måste undersökas, repareras eller bytas ut och att ingrepp därvid måste ske i oskadad egendom. Dock ersätts hälften av kostnaderna för ingrepp i oskadad egendom som är gemensamma för att undersöka, reparera eller byta ut såväl undantagen som ersättningsbar egendom. Vad som anges beträffande kostnader för ingrepp avser även kostnader för demontering, flyttning eller annan åtkomståtgärd.⁴⁶

Trygg-Hansa är det enda bolaget som har ovanstående villkor inskrivet i ansvarsförsäkringen. Dina försäkringar tillämpar en bedömning från fall till fall om det skulle finnas ett gemensamt intresse som ovan. Man har således ingen riktlinje på 50%.⁴⁷ På If tillämpas i praktiken samma lösning som på Trygg-Hansa. På If hänvisar man i denna del till Harald Ullmans skiss (Ullman 2006 s. 293) som uppges vara en del av bolagets skaderegleringspraxis.⁴⁸ Skissens tillämpning får i praktiken samma innebörd som Trygg-Hansas villkor. Skissen ser ut som följer:

⁴⁶ Villkorspunkt 3.7.10.16.

⁴⁷ E-postkorrespondens med Gustav Richardsson på mäklardisken, Dina Försäkringar.

⁴⁸ Håkan Jönsson, produktutvecklare, If.

Bilaga 4: Ersättningsmodell för ”skiktsskador”

Ytterskikt	F	F	F	F	F	O	O	S	S	S	S	S
Mellanskikt	F	O	S	S	S	F	S	F	F	F	O	S
Underskikt	S	S	F	O	S	S	F	F	O	S	F	F

F

Fel/brist hos försäkrat arbete

O

Oskadat arbete

S

Skadat arbete

Hela skadekostnaden ersätts

Hela åtkomstkostnaden (för reparation av underl. skada) ersätts

Halva åtkomstkostnaden (för reparation av underl. skada) ersätts

Ersätts ej

Skadekostnad utöver åtkomstkostnad ersätts

Nedan ges en rad exempel på verkliga fall där gränsdragningssvårigheterna har avgjorts i försäkringspraxis. Den stora majoriteten av de nedan refererade fallen har avgjorts av SKvN. Det finns endast ett fåtal domstolsavgöranden på området. Nämndens avgöranden är som påpekats i inledningen inte rättsligt bindande, och skulle därmed inte få något gehör som prejudikat i domstol. Avgörandena ger dock en indikation på försäkringsbolagens inställning till hur dessa situationer bör lösas och därmed en bild av hur det faktiskt går till i praktiken. Nämndens avgöranden förklarar hur man kommit fram till den försäkringspraxis man idag tillämpar på de olika försäkringsbolagen.

4.3 Allmänt om ingrediens- och komponentskador

En skadetyper som länge vållat särskilt stora tillämpningssvårigheter är ingrediens- och komponentskadorna.⁴⁹ En ingrediens- och komponentskada (nedan IOK-skada) är något som kan drabba en produkt genom förening med en felaktig produkt. Det kan exempelvis röra sig om sammanblandade vätskor eller fastsvetsade maskindelar. Som exemplet sammanblandade vätskor antyder kan en IOK-skada alltså bestå i själva sammanblandningen i sig, i och med kontaminationen av någon annan substans.

Vid IOK-skadorna är kopplingen mellan ren förmögenhetsskada, fullgörelseansvar och sakskada särskilt avgörande för förståelsen av en sedvanlig ansvarsförsäkring. Som ovan framgått innehåller en ansvarsförsäkring vanligen undantag för skada på levererad egendom. Om en skadad/felaktig levererad produkt som förenats i en större helhet kan separeras från denna helhet innebär undantaget att försäkringen inte gäller. Man kan se det som att skadan inte har drabbat något annat än just den levererade egendomen och att det därmed rör sig om ett fullgörelseansvar för försäkringstagaren eftersom man fortfarande befinner sig inom leveransgränsen. Om den levererade skadade produkten har förenats med andra beståndsdelar utan att man kan separera den levererade egendomen kan skadan sägas ha drabbat hela enheten; i dessa fall pratar man om att det föreligger en IOK-skada. Då befinner man sig också utanför leveransgränsen, och därmed utanför fullgörelseansvarets ramar.

4.3.1 Flygmotorfallet

I NJA 1996 s. 68 (nedan *Flygmotorfallet*) slår HD fast att nedsatt funktion hos en vara kan utgöra en sakskada. I fallet hade försäkringstagarens produkt (smidda flänsämnen) sammanfogats med köparens komponent B, därigenom hade enheten C bildats. A och B kunde ses som ingredienser i resultatet C. På grund av en felaktighet i produkten A

⁴⁹ Lagerström 2007 s. 179.

fungerade inte enheten C som den skulle. Köparen gjorde bedömningen att det ekonomiskt sett mest rationella var att kassera enheterna som till följd av felaktigheten hos A hade nedsatt funktion. HD slår i målet fast att en tillräckligt nedsatt funktion hos en produkt kan utgöra en sakskada. I målet var funktionen hos slutprodukterna C så nedsatta att det lönsammaste alternativet var att kassera produkterna och köpa nya. "*Kapslarna måste därför anses ha en så nedsatt funktion att sakskada föreligger*" konkluderar domstolen. Fallet lämnar stort utrymme för diskussion. I denna uppsats inriktas diskussionen i detta avseende på vad ovan nämnda lokution anses innebära samt om ett "funktionellt sakskadebegrepp" används vid IOK-skador utanför sådana rena föreningsfall som det var fråga om i Flygmotorfallet.

Uttrycket "*så nedsatt funktion att sakskada föreligger*" antyder att begreppen ren förmögenhetsskada och sakskada inte är två för varandra främmande begrepp utan förvånande nog förbundna med varandra. Minsta lilla funktionsnedsättning torde dock inte innebära att sakskada anses föreligga enligt HD. Detta har dock föreslagits som en möjlig tolkning av rättsläget i Skadeståndslagen, en kommentar.⁵⁰ Rättsläget får betraktas som oklart. En annan, och i mina ögon mer rimlig, tolkning av domstolens uttalanden i Flygmotorfallet är att endast om funktionen är *tillräckligt* nedsatt kan sakskada anses föreligga.⁵¹ Domstolens ordval "*så nedsatt*" skulle annars helt förtas sin betydelse. Om domstolen verkligen menade att varje nedsättningsgrad av funktionen hos exempelvis en maskin ska definieras som en sakskada, torde de ha uttryckt sig tydligt på den punkten. Om man inte ska se domstolens formulering som ett anmärkningsvärt semantiskt snedsteg måste en produkt med andra ord lida av en *kvalificerat* nedsatt funktion för att man skall anse att en sakskada har inträffat. Det hela kan åskådliggöras med följande skiss. Ju starkare färg desto större nedsättning i funktion och därmed desto troligare att det rör sig om sakskada.

(Sakskada)

(Ren Förmögenhetsskada?)

(Ren förmögenhetsskada)

⁵⁰ Bengtsson/Stömbäck 2011 s. 48.

⁵¹ Att denna uppfattning delas av branschen har framgått genom mina intervjuer.

Frågan som följer är hur fastställandet huruvida det föreligger en kvalificerat nedsatt funktion går till i praktiken. Tar man endast ta hänsyn till nedsättningen av funktionen i procent, eller också ta hänsyn till vilken ekonomisk förlust nedsättningen innebär? 1% nedsättning kan teoretiskt sett resultera i miljonförluster. Å andra sidan är det sakskada man försäkrat sig mot och inte ren förmögenhetsskada. Att den ekonomiska förlusten blir stor kanske inte ska innebära att en ren förmögenhetsskada förvandlas till en sakskada. Mitt intryck är att man i försäkringsbranschen vid avvägningen jämför enhetens nypris med vilka förluster skadan förväntas generera. Detta ger den kvot som ligger till grund för bedömningen om det rör sig om en kvalificerat nedsatt funktion och således avgör huruvida sakskada föreligger eller inte. Klart är att det om, likt i Flygmotorfallet, är mer lönsamt att byta ut hela enheten har vi ett förhållande som åtminstone motsvarar 49/51. 49 utgörs då av enhetens nypris och 51 av de förluster enheten skulle orsaka om den inte byttes ut.

Här ska påpekas att vid ansvarsförsäkring är risken för försäkringsbedrägeri särskilt besvärlig. Betydande bevissvårigheter kan förekomma för försäkringsgivaren, särskilt vid *moral hazard*. Med *moral hazard* avses i detta sammanhang att den skadelidande och den försäkrade i samråd presenterar en uppdiiktad bild av händelseförloppet som innebär att ansvarsförsäkringen kan tillämpas. En tänkbar risk är härvid att försäkringstagaren i samråd med skadelidanden bestämmer sig för att kassera produkten i syfte att kunna utnyttja ansvarsförsäkringen. På Trygg-Hansa är man av uppfattningen att sådan problematik ofta kan lösas genom att försäkringsbolaget besiktigar den aktuella "skadan".⁵² Utgångspunkten är att skadelidande och försäkringstagaren ska visa att kassering verkligen varit nödvändig. Att köparen väljer att kassera produkten ska därmed inte i sig verka avgörande på om det inträffade ska klassificeras som en sakskada eller ren förmögenhetsskada.⁵³ Sakskada är formulerat som ett omfattningsvillkor och försäkringstagaren har därmed bevisbördan för att försäkringsfall har inträffat.

Försäkringsbolagens inställning innebär, enligt min förståelse, att vi teoretiskt kan få effekten att exakt samma typ av "skada" anses utgöra sakskada för ett företag, men inte för ett annat som inte omsätter lika mycket och till följd av detta får en annan "kvot". Vid IOK-skador kvarstår således gränsdragningsproblematiken även efter Flygmotorfallet. För att rättsligt avgöra om en produkt med nedsatt funktion ska ha drabbats av en sakskada måste således, enligt försäkringsbolagens tolkning av gällande rätt, en avvägning göras i det enskilda fallet.⁵⁴

⁵² Enligt Anders Hjelm, skadespecialist Trygg-Hansa.

⁵³ Jfr dock Ullman (2006) s. 84.

⁵⁴ Det kan i sammanhanget påpekas att ett funktionellt sakskadebegrepp inte tillämpas motsatsvis, jfr exempelvis SkVN 1/1994 nedan.

Innan Flygmotorfallet ansågs liknande förlopp utgöra en ren förmögenhetsskada som leverantören av den felaktiga komponenten ansågs svara för på köprättslig grund. Ullman har i denna del anfört:

”Skadeståndskrav av det slag som förekom i Flygmotorfallet kan numera inte grundas på köplagens stränga skadeståndsregler eftersom lagen inte är tillämplig vid sakskada. Säljare av varor som kan orsaka ingrediensskador har således fått förmånen av en begränsning i ansvarsriskerna.”⁵⁵

Det vore onekligen en för köparen mer fördelaktig ordning om IOK-skador hade medfört ett köprättsligt anspråk. Det skulle ju då räcka med att han kan styrka fel i den köpta egendomen. Rör det sig om sakskada får köparen istället i enlighet med 2:1 SkL försöka styrka ett vållande hos motparten. Mot bakgrund av vad som ovan anförts kan det vid IOK-skador finnas ett något egendomligt incitament för köparen att hävda att det inte föreligger en så kvalificerat nedsatt funktion som i Flygmotorfallet. Det torde då nämligen ”endast” vara fråga om ren förmögenhetsskada och något vållande behöver då inte styrkas eftersom ren förmögenhetsskada faller inom köplagens ramar.

4.3.2 Försäkringsvillkor mot bakgrund av Flygmotorfallet

Det ska poängteras att försäkringsbolagen är fria att formulera vilka villkor som helst förutsatt att de kan anses skäliga. Skaderegleringen på ett försäkringsbolag måste med andra ord inte nödvändigtvis vara millimetervis överensstämmande med den gällande rätten. Om utredningen av den gällande rätten visar sig vara av komplicerad natur, är det möjligt att en nitisk utredning s a s kostar mer än vad den smakar. Försäkringsbolagen kanske i sådana fall bör väga kostnaderna för att utreda ärendet närmare mot kostnaderna för att helt enkelt lämna ersättning mot bakgrund av ett affärsmissigt förhållningssätt. Efter att ha undersökt vad försäkringsbranschen har för inställning till ingrediens- och komponentsskador tycks ovanstående hypotes delvis bekräftas, särskilt vad gäller If:s inställning och villkorsformulering. De tre försäkringsbolagen som jag valt att undersöka har följande villkorsreglering avseende IOK-skador:

If använder sig av två olika upplägg för deras försäkringstagare. Ungefär 99%⁵⁶ av If:s försäkringstagare har följande tilläggsvillkor i ansvarsförsäkringen:

⁵⁵ Ullman 2006 s. 85.

⁵⁶ Intervju med Håkan Jönsson, produktutvecklare på If.

Ingrediens- och komponentskada

Försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet för sakskada eller ren förmögenhetsskada som beror på att egendom

- med vilken levererad produkt förenats (genom exempelvis sammanfogning, sammansmältning, blandning, pressning, applicering, ytbehandling eller emballering)*
 - som - efter bearbetning eller förädling eller annan användning av levererad produkt - helt eller till en del består av denna produkt*
 - som är djur eller växter, efter förbrukning av levererad produkt*
 - som är informationsbärare (såsom trycksaker eller datamedia) efter överföring av information från levererad produkt*
- skadas eller försämras, blir dyrare att bearbeta eller framställa, minskar i värde eller - helt eller delvis - inte kan användas för sitt avsedda ändamål.*

Den resterande procentenheten har istället följande villkor:

Ingrediens- och komponentskada

Försäkringen omfattar inte [min understrykning] skadeståndsskyldighet för sakskada eller ren förmögenhetsskada som beror på att egendom

- med vilken levererad produkt förenats (genom exempelvis sammanfogning, sammansmältning, blandning, pressning, applicering, ytbehandling eller emballering)*
- som - efter bearbetning eller förädling eller annan användning av levererad produkt - helt eller till en del består av denna produkt*
- som är djur eller växter, efter förbrukning av levererad produkt*
- som är informationsbärare (såsom trycksaker eller datamedia) efter överföring av information från levererad produkt*

skadas eller försämras, blir dyrare att bearbeta eller framställa, minskar i värde eller - helt eller delvis - inte kan användas för sitt avsedda ändamål.

Anmärkning: Tilläggsförsäkring kan tecknas.

Den nuvarande villkorsformuleringen avseende IOK-skador formulerades i samband med Flygmotorfallet.⁵⁷ På If tecknas IOK-skadeförsäkring som ett tillägg till den vanliga ansvarsförsäkringen. För detta får försäkringstagaren betala förhöjd premie.

Utgångspunkten är i villkoren mycket intressant. Försäkringen omfattar *inte* IOK-skada alldeles oavsett om det är fråga om sakskada eller ren förmögenhetsskada. I praktiken tecknas dock så gott som alltid tillägget för IOK-skada. Endast försäkringstagare som är renodlade tjänsteföretag, som aldrig levererar någon produkt, saknar täckning för IOK-

⁵⁷ Håkan Jönsson, produktutvecklare, If.

skador.⁵⁸ Därmed är huvudregeln för If:s försäkringstagare att skador som uppkommit genom ett för IOK-skador typiskt sätt, ersätts oavsett om de är att definiera som sakskada eller ren förmögenhetsskada. Genom detta förhållningssätt blir gränsdragningen mellan skadebegreppen i de flesta IOK-skadefallen irrelevant.⁵⁹

If:s lösning synes vara mycket pragmatisk. Inte heller detta förhållningssätt kan dock fullt ut lösa gränsdragningsproblematiken vid IOK-skador. Som villkoret är formulerat krävs det *skadeståndsskyldighet* för försäkringstagaren för att försäkringen ska omfatta skadan. I alla lägen svarar man dock inte för rena förmögenhetsskador. I en avtalsrelationen kan dessutom finnas friskrivning för ren förmögenhetsskada alternativt endast ansvar för ren förmögenhetsskada vid grov vårdslöshet, men fullt ansvar för sakskada. I dessa fall är det återigen av stor vikt att det inträffade händelseförloppet definieras begreppsmässigt. Man kan också tänka sig följande fall:

Försäkringstagaren, X, levererar djurfoder till fel företags, Y:s, silo. I Y:s silo fanns foder av en annan typ och sammanblandningen innebär att en IOK-skada har inträffat. Frågan är dock om det rör sig om en ren förmögenhetsskada eller en sakskada. Y framställer krav på allmänna skadeståndsrättsliga grunder.

Vid IOK-skada som orsakats genom leverans till fel mottagare är If av uppfattningen att HD skulle anse att även en eventuell ren förmögenhetsskadan är ersättningsbar på skadeståndsrättslig grund trots att det inte är fråga om brott. Eftersom If bedömer att skadeståndsskyldighet skulle föreligga i ett sådant fall, skulle därmed försäkringen kunnat lämna ersättning även om det hade varit fråga om ren förmögenhetsskada.⁶⁰

Dina Försäkringars standardvillkor för ansvarsförsäkring innehåller följande av intresse för IOK-skadorna:

⁵⁸ Dessa företag har å andra sidan inte täckning för produktskador överhuvudtaget.

⁵⁹ Man skulle kunna tänka sig att försäkringsbolagen i framtiden kommer erbjuda ansvarsförsäkring som omfattar skadeståndsansvar enligt gällande rätt *med undantag* för fall som utgör IOK-skador. Med andra ord kanske villkor av den typ som If:s renodlade tjänsteföretag erbjuds idag, i framtiden även skulle kunna erbjudas företag vars verksamhet inrymmer leverans av produkter. Genom en sådan villkorsformulering skulle försäkringsbolagen kunna frikoppla ansvarsförsäkringen från skadeståndsrätten vad gäller IOK-skador. Möjligen skulle en sådan försäkringsprodukt upplevas som "snål" och därmed svårsåld. Man bör också ha i åtanke att det förekommer standardavtal där parterna är skyldiga att ha en "sedvanlig ansvarsförsäkring" (Såsom exempelvis NLM 09). Min uppfattning är att en försäkring där IOK-skador helt undantas troligen inte skulle leva upp till kravet på sedvanlig ansvarsförsäkring. Därmed skulle en sådan försäkring inte vara lämplig för en försäkringstagare som önskar använda sig av liknande standardavtal.

⁶⁰ Intervju med Björn Westman, skadejurist på If.

Person- och sakskada

Försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet för personskada och sakskada enligt

- *allmänna skadeståndsrättsliga regler,*
- *allmänna bestämmelser utgivna av branschorganisation inom den försäkrads verksamhetsområde,*
- *sedvanligt kontrakt med strömleverantör där försäkrad övertagit ansvar enligt lagen om elektriska anläggningar,*
- *sedvanligt nyttjanderättsavtal med fastighetsägare avseende övertaget fastighetsägaransvar.*

När denna försäkring gör undantag för person- eller sakskada gäller denna försäkring inte heller för förmögenhetsskada till följd av den undantagna skadan.

Försäkringen gäller även för skadeståndsskyldighet för ingrediens- och komponentskada, det vill säga sådan direkt kostnad eller förlust som uppkommer genom att egendom

- *med vilken levererad produkt förenats (genom exempelvis sammanfogning, sammansmältning, blandning, pressning, applicering, ytbehandling eller emballering).*
- *som - efter bearbetning eller förädling eller annan användning av levererad felaktig produkt - helt eller till en del består av produkten,*
- *som är djur eller växt, efter förbrukning av levererad felaktig produkt, eller*
- *som är informationsbärare - såsom trycksaker eller datamedia - efter överföring av information från levererad felaktig produkt*

skadas eller försämras och därigenom

- *måste repareras eller kasseras*
- *blir dyrare att bearbeta eller framställa*
- *minskar i värde eller*

inte kan användas för sitt avsedda ändamål

Genom Dina Försäkringars villkorsformulering ska först konstateras att det står klart att de tolkat Flygmotorfallet extensivt i bemärkelse. De anser således att ett funktionellt sakskadebegrepp kan användas vid samtliga IOK-skador, inte endast rena föreningsfall. När man läser Dina Försäkringars villkor skulle man vidare kunna förledas att tro att försäkringsgivaren åtar sig något utöver en sedvanlig ansvarsförsäkring. Eftersom det uttryckligen stadgas att försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet för IOK-skada förefaller Dina Försäkringars lösning förvillande lik If:s variant. Den uppmärksamme läsaren lägger dock märke till att Dina Försäkringars villkor kräver skadeståndsskyldighet utan att några skadetyper specificeras. Detta skulle kunna tolkas som att försäkringen i detta avseende omfattar såväl sakskada som ren förmögenhetsskada. Vid intervju med

Björn Lindblad, försäkringsjurist på Dina Försäkringar, har dock framgått att det måste röra sig om en sakskada för att försäkringen ska omfatta skadan. Med andra ord måste, i linje med Flygmotorfallet, en tolkning göras huruvida exempelvis en nedsättning i funktion är *så omfattande* att sakskada föreligger. Dina Försäkringar har vidare ett undantagsvillkor vid IOK-skada som lyder:

Vid ingrediens- och komponentskada gäller försäkringen inte för minskning eller bortfall av produktion eller omsättning, avbrottsförlust, utebliven vinst, vite eller annan ekonomisk följdförlust och inte heller för försenings- eller forceringskostnad.⁶¹

Trygg-Hansas ansvarsförsäkring i sin tur har ingen särskild villkorspunkt som berör IOK-skador. Trygg-Hansa erbjuder heller inte något tillägg i detta avseende. Vid IOK-skador är det därmed ansvarsförsäkringens grundomfattningsvillkor som ska tillämpas och det lyder i relevanta delar som följer:

Försäkringens omfattning

Försäkringen omfattar försäkrads skadeståndsskyldighet för person- och sakskada enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler och enligt allmänna leveransbestämmelser utgivna av branschorganisation inom den försäkrades verksamhetsområde, förutsatt att dessa avtalats. Försäkringen omfattar inte åtagande härutöver.

Om denna försäkring inte omfattar en sak- eller personskada omfattar försäkringen inte heller förmögenhetsskada till följd av den undantagna skadan.

Vid intervju med Anders Hjelm, skadespecialist på Trygg-Hansa har jag fått följande klargörande angående Trygg-Hansas inställning till Flygmotorfallet och IOK-skador: Ett funktionellt sakskadebegrepp används numera (efter Flygmotorfallet) i extensiv bemärkelse. Detta innebär att inte endast rena föreningsfall⁶² kan aktualisera ett funktionellt sakskadebegrepp. Även vid förädlings-, djur-, växt-, och informationsfall tillämpar man ett funktionellt sakskadebegrepp. Trygg-Hansas uppfattning är att inget särskilt villkor behövs för IOK-skadorna. Om en IOK-skada är *så omfattande* som i Flygmotorfallet rör det sig om en sakskada och därmed täcks den av ansvarsförsäkringens grundomfattning. Med detta synsätt menar Trygg-Hansa att man löser den vanligast förekommande tolkningsproblematiken kring Flygmotorfallet.

Min uppfattning är att Trygg-Hansa genom sin extensiva tolkning av Flygmotorfallet har svarat på frågan huruvida de använder ett funktionellt sakskadebegrepp vid IOK-skador

⁶¹ 4.7.1.1 i Dina Försäkringars allmänna villkor för ansvarsförsäkring.

⁶² Vilket det var fråga om i Flygmotorfallet.

utöver rena föreningsfall. Att tillämpa ett funktionellt sakskadebegrepp är dock som ovan har anförts förenat med betydande gränsdragningssvårigheter. Trygg-Hansas inställning för onekligen det goda med sig att rent köprättsliga anspråk hålls utanför försäkringens omfattning. Detta sker dock till priset av mer tungrodd⁶³ skadereglering vid IOK-skador.

4.4 Övriga fall där gränsdragningssvårigheter har uppstått och hur de har lösts i praxis⁶⁴

4.4.1 Föreningsfall

SkVN 47/1997, B 2 1997:35 Försäkringstagaren (nedan *FT*) tillverkade aluminiumlock till stötdämpare. *FT* gav i sin tur i uppdrag åt ett annat företag att ytbehandla locken. Fel typ av aluminium hade använts vid tillverkningen och vid ytbehandlingen uppstod därför små sprickor i locken. På grund av detta läckte stötdämparna olja. Detta förhållande innebar enligt nämnden att stötdämparnas funktion var så nedsatt att sakskada förelåg. Emellertid kunde denna sakskada åtgärdas genom att locken skruvades av stötdämparna och byttes ut/reparerades. Därmed ansågs undantaget för levererad egendom utesluta ansvarsförsäkringens ersättningsmöjligheter. Det var således fråga om ett fullgörelseansvar.

Ärendet utgör ett bra exempel på sambandet mellan sakskada och fullgörelseansvar. I min mening är det dock olyckligt att nämnden har valt att kalla "skadan" för en sakskada överhuvudtaget i en situation där ersättning ändå inte lämnas på grund av försäkringstagarens fullgörelseansvar.

SkVN 27/1994, B 2 1994:21 *FT* hade levererat plasthandtag till en tillverkare av kartonger avsedda för tvättmedel. Kartongtillverkaren hade sedan i sin tur sålt kartongerna med handtagen vidare till en tillverkare av tvättmedel. Handtagen var avsedda att hålla för belastning på 50kg, men det visade sig att handtagen inte klarade viktbelastningen. Tillverkaren av tvättmedel fick klippa bort handtagen och sälja pappkartongerna med tvättmedel till reducerat pris. Nämnden ansåg att sakskada orsakats när de felaktiga handtagen fästes på kartongerna.

SkVN 1/1994 Försäkringstagaren hade levererat etiketter till ett företag som fäste etiketterna på deodorantburkar. På grund av ett tillverkningsfel hos etiketterna blev etiketterna oläsliga varför deodorantburkarna inte kunde säljas. Den fysiska förändring som burkarna utsattes för genom de felaktiga etiketterna ansågs av nämnden utgöra sakskada. Nämnden konstaterade också att det förhållandet att deodoranterna trots de

⁶³ Jämfört med If:s modell.

⁶⁴ Praxis ska här läsas i vid bemärkelse: såväl domstolspraxis och nämndspraxis avses.

felaktiga etiketterna fungerade fullt ut som deodoranter inte uteslöt att sakskada förelåg. Att en produkts faktiska funktion inte är nedsatt utesluter således inte att sakskada kan föreligga.

4.4.2 Tryckfel

SkVN 11/1984 En översättningsbyrå genomförde översättning och korrekturläsning på ett bristfälligt sätt. Till följd av detta kom tryckta broschyrer att inte uppfylla beställarens kvalitetskrav. Sakskada ansågs inte föreligga, trots att köparen valde att producera nya broschyrer. Det ska noteras att ärendet utgör ett exempel där sakskada inte ansågs föreligga trots att de felaktiga produkterna kasserades.

SkVN 84/1986 FT (ett reproduktionsföretag) sammanblandade två bilder med tillhörande bildtext i en broschyr. Detta medförde att broschyren blev oanvändbar och fick kasseras. Sakskada ansågs föreligga eftersom tryckmaterialet blev obrukbart.

Om man jämför utgången i 84/1986 med utgången i 11/1984 kan nämndens praxis tyckas vara inkonsekvent. I det senare fallet konstaterades dock att produkten blivit obrukbar, till skillnad från det tidigare fallet där produkten endast inte uppfyllde beställarens krav på kvalitet. Fallen ger i min mening stöd för att man i branschen tycks tillämpa en gradskala även vid dessa fall.

SkVN 155/1982 FT (ett frys företag) utförde datummärkning på livsmedel på ett felaktigt sätt. Fel årtal hade angivits och frys företagets avtalspart vägrade därför godkänna livsmedlen. Extra kostnader uppstod för transport och ommärkning av livsmedlen. Nämnden ansåg inte att sakskada hade inträffat genom den felaktiga datummärkningen.

4.4.3 Kontamination av främmande substans

SkVN 41/1971 FT svarade för urlastning av foderkorn. På grund av FT:s förskyllan blandades vete med foderkorn. Köparen ville inte betala fullt pris på grund av sammanblandningen vilket genererade en förmögenhetsförlust som ansågs utgöra följdskada till sakskada.

SkVN 1/1961 FT (ett kvarnföretag) hade levererat ca 1 000kg mjöl till ett bageri. Mjölet innehöll en mycket liten mängd söndermald masonit ("*en bit av ett brevpappers storlek*") samt någon spik. Köparen yrkade på ersättning på grund av att bageriet förlorade kunder eftersom brödet som mjölet användes till ansågs vara av sämre kvalitet. Det ansågs vara fråga om ren förmögenhetsskada.

SkVN 70/1970 FT levererade felaktig olja till sin avtalsparts delvis redan fyllda oljecistern. Rengöring av cisternen samt ersättning för den genom sammanblandningen förstörda oljan ansågs utgöra följdskada till sakskada. Kostnaderna för återtransport av den felaktiga oljan ansågs däremot utgöra ren förmögenhetsskada.

Här anser jag att ordvalet *ren förmögenhetsskada* är olyckligt. Lämpligen skulle istället motiveringen till varför kostnaderna för återtransport inte ersattes ha varit att återtransporten utgjorde en del av försäkringstagarens fullgörelseansvar.

4.4.4 Ökade kostnader på grund av fel vid utsättning av byggnader

SkVN 96/1995, B 2 1995:43 FT hade gjutit en grundsula på vilken en byggnad skulle uppföras. Grundsulan var romboid (vinklarna var således inte räta), något som upptäcktes först efter att stomme och väggar uppförts. Dessa fick på grund av den felaktiga grundsulan rivas. Det ansågs vara fråga om rena förmögenhetsskador.

SkVN 26/1990 Försäkringstagaren hade som underentreprenör haft i uppgift att anlägga en bottenplatta. På bottenplattan skulle senare uppföras en byggnad. På grund av ett konstruktionsfel blev bottenplattan inte plan, utan gick i vågor. Felet upptäcktes inte förrän byggnadens väggar hade uppförts. På grund av felet fick väggarna rivas, bottenplattan utjämnas varefter väggarna fick uppföras på nytt. Försäkringstagaren argumenterade för att väggarna åsamkats sakskada. Vad gäller själva bottenplattan var det ostridigt att undantaget för skada på levererad egendom uteslöt att försäkringen kunde ersätta lämna ersättning. Vad gäller väggarna argumenterade däremot FT för att sakskada inträffat. Väggarna var förvisso oskadade rent fysiskt sett, men i och med att de monterats på en bottenplatta som inte var plan fungerade de inte som väggar, och nedsatt funktion (i praktiken till noll) menade FT utgjorde sakskada.

Nämnden kom till motsatt slutsats. De konstaterade att bottenplattan inte var skadad utan felaktig. Argumentationen om ett funktionellt sakskadebegrepp vad gäller väggarna fick inte gehör. De skador som uppstod ansågs utgöra "förmögenhetsförluster". Hade bottenplattan däremot ansetts skadad hade förmögenhetsförlusterna kunnat ersättas som följdskador.

Det är värt att notera att nämnden inte klassificerar händelseförloppet som ren förmögenhetsskada. Uttrycket förmögenhetsförluster används istället. Att undvika lagens begrepp *ren förmögenhetsskada* anser jag i sig självt inte vara klandervärt. En bättre och mer förståelig argumentation, särskilt idag efter det genom Flygmotorfallet lanserade funktionella sakskadebegreppet, vore dock att peka på att fullgörelseansvaret innebär att FT var skyldig enligt parternas avtal att prestera en fungerande (plan) bottenplatta.

Orsaken till nedsättningen i funktionen hos väggarna utgjordes enkom av bottenplattans felaktighet, de var inte skadade i sig. Den förening som uppstod då väggarna förenades första gången var vidare inte oåterkallelig. Tvärtom var det möjligt att avlägsna väggarna från bottenplattan. I ett sådant fall skulle inget av de försäkringsbolag som tillfrågats i uppsatsen anse att en ersättningsbar skada föreligger.

SkVN 35/1968 En vid kommunen (FT) anställd mätningstekniker begick ett räknepel vid utsättningen av en husgrund. Grunden sattes därför en meter för lågt jämfört med ritningen. Schaktningen hade således gjorts för djupt och man fick fylla igen med jordmassor för att uppnå rätt höjdläge. Det ansågs vara fråga om ren förmögenhetsskada.

SkVN 109/1979 FT levererade en fogmassa som skulle användas för att täta en husgrund. Fogmassan var felaktig eftersom den inte förmådde hålla fukt borta. Följstkostnader uppstod då arbetet var tvunget att göras om. Det ansågs inte föreligga någon sakskada på husgrunden då den felaktiga fogmassan applicerats.

4.4.5 Betäckningsskador

NJA 1990 s. 80 Målet gällde huruvida en hanhund av blandras skulle anses ha orsakat en sakskada då denne betäckte en renrasig avelstik i strid med tikens ägares vilja. Genom ett jakande svar på denna fråga kunde den förmögenhetsförlust som tikens ägare tillfogats genom betäckningen ersättas som en följdskada till sakskada ur hanhundens ägares ansvarsförsäkring.⁶⁵ Tiken hade, utöver själva havandeskapet, inte åsamkats någon skada. Enligt HD:s domskäl innebar dock den fysiska förändring som tiken utsattes för att sakskada inträffat.

Med detta sagt är frågan om det är någon skillnad på oönskad betäckning på avelstikar jämfört med vanliga tikar (ej avelstikar) eller rentav boskapsdjur i allmänhet. I revisionssekreterare Frosells förslag till dom i NJA 1990 s. 80 framförs tanken om att själva sakskadan utgörs av ägarens inskränkta möjlighet att fritt disponera sitt djur. Frosell ansåg att den oönskade dräktigheten var att jämställa med tillfällig förlust av föremål, och att sakskada därför skulle föreligga. Man skulle således kunna anföra att det rör sig om en särskild form av besittningsrubbning. Med detta synsätt flyttas fokus från själva djuret, till djurets ägare. Min åsikt är att denna argumentationslinje än att föredra framför HD:s resonemang om att den fysiska förändringen som ett djur genomgår vid betäckning utgör en sakskada. Om ett djur är för ungt för att betäckas, eller betäcks av en annan art och på så

⁶⁵ För hundar ansvarar ägaren strikt för de skador som hunden orsakar, jfr §6 Lagen om tillsyn över hundar och katter.

sätt utsätts för en direkt skadlig dräktighet framstår HD:s fokus på fysisk förändring som befogat, men i annat fall framstår detta som något krystat.

Hellner/Radetzki anser att oönskade betäckningar på hondjur (inräknat boskapsdjur) ska betraktas som sakskada oavsett om djuret tar fysisk skada eller inte.⁶⁶ Hellner/Radetzki motiverar dock inte åsikten med några argument varför den kanske inte borde tillmätas särskilt högt rättsvärde. If tycks dock instämna i Hellners/Radetzkis bedömning.⁶⁷ På Dina Försäkringar anser man däremot att såvida inte boskap tagit fysisk skada utgör betäckningsskador rena förmögenhetsskador.⁶⁸ Trygg-Hansa tycks befinna sig någonstans mitt emellan. Skadespecialist Anders Hjelm menar att betäckningsskador är svårbedömda och att man får ta ställning i det enskilda fallet om det rör sig om ren förmögenhetsskada eller sakskada. I denna del tillämpar Trygg-Hansa ett funktionellt sakskadebegrepp med inspiration från Flygmotorfallet.

4.4.6 Negativt påverkade djur

SkVN 163/1982 FT (en leverantör av svinfoder) hade levererat felaktigt foder (med för låg halt av ämnet zink) till svinuppfödare. Bristen på zink orsakade i vissa fall eksem hos grisarna. Dessutom blev uppfödningstiden förlängd med ett par veckor. Nämnden ansåg att grisarna drabbats av en bristsjukdom, zinkbrist, och att de därför hade åsamkats sakskada.

SkVN 51/1982 FT (en kvarnrörelse) hade levererat felaktigt foder som innehöll en ojämn blandning av spannmål och koncentrat till svinfarmare. Den ojämna blandningen hade i vissa fall resulterat i en för hög halt koncentrat och i andra fall en för låg halt koncentrat. Grisarna som fått för hög halt koncentrat drabbades av svåra diarréer och ett antal grisar avled. Diarréerna gick dock att bota varefter grisarna blev fullt friska. Grisarna som fått för låg halt koncentrat fick istället en förlängd uppfödningstid. Nämnden ansåg att sakskada förelåg endast avseende grisarna som drabbats av diarréer till följd av för hög halt koncentrat. Avseende grisarna som fått förlängd uppfödningstid ansåg nämnden att det rörde sig om ren förmögenhetsskada. Hade försäkringstagaren kunnat påvisa en bristsjukdom hos grisarna är min uppfattning att även den förlängda uppfödningstiden skulle ansetts utgöra följdskada till sakskada.

SkVN 60/1962 FT (en foderaffär) hade levererat kycklingfoder med en felaktig sammansättning till ett hönseri. Det felaktiga fodret gjorde att hönsen fällde fjädrarna ca sex månader innan normalt, men man kunde inte konstatera någon sjukdom hos hönsen.

⁶⁶ Hellner/Radetzki 2010 s. 106.

⁶⁷ Intervju med Björn Westman, skadejurist på If.

⁶⁸ Intervju med Björn Lindblad, försäkringsjurist på Dina försäkringar AB.

På grund av den för tidiga fjäderfällningen minskade eller upphörde värpningen. Vissa höns slaktades eftersom det inte ansågs ekonomiskt försvarbart att behålla dem. Konditionen hos de övriga hönsen hade successivt förbättrats. Nämnden ansåg att det felaktiga fodret hade påverkat hönsen genom att dessa minskat i värde som värphöns. Därmed ansågs det vara fråga om sakskada, trots att hönsen i egentlig mening inte kunde sägas ha åsamkats någon sjukdom. Min uppfattning är att nämnden i detta fall fäste stor vikt vid den fysiska förändring (fjäderfällningen) och minskningen av värpningen (nedsättningen av hönsens "funktion") som kycklingarna hade drabbats av.

SkVN 1/1992, B 1992:1 Kycklingar kom på grund av FT:s förskyllan att sakna vatten under 12 timmar vilket gjorde att de minskade i vikt med ungefär 90g vid försäljning. Kycklingarna var dock fysiskt oskadda. Det ansågs inte vara fråga om sakskada.

Min uppfattning är att ovanstående avgöranden i dagsläget hade bedömts mot bakgrund av det funktionella sakskadebegrepp som används i Flygmotorfallet. En bedömning huruvida effekten på djuren hade varit *så omfattande* hade därvid fått göras. Jag tror dock att man hade kommit till samma slutsatser avseende försäkringens tillämplighet, om än genom ett "funktionellt" resonemang.

4.4.7 Skada på växtlighet/skördeföruster

SkVN 1/1970 FT (en centralförening som sålde vårraps) hade levererat raps som skulle ha varit behandlad med ett ämne verksamt mot jordloppor. Den levererade rapsen var istället behandlad med ett ämne utan verkan mot jordloppor. Rapsen blev sedermera förstörd av jordloppor och köparen yrkade på skadestånd av säljaren. Det ansågs vara fråga om en skada av förmögenhetsnatur. I detta fallet rör det sig om en skada på levererad egendom. Det hade i min mening varit bättre om försäkringsgivarens argumentation hade baserats på detta faktum, snarare än att det rörde sig om en skada av förmögenhetsnatur.

SkVN 10/1957 FT hade felaktigt levererat rödklöverfrö (istället för rovrö). Köparen sammanblandade leveransen med rovrö. Sammanblandningen orsakade utebliven skördevinst. Genom sammanblandningen ansågs att sakskada uppkommit.

SkVN 61/1972 Betad säd hade sammanblandats med obetad säd. Den betade säden samt säden som sammanblandats med ansågs olämplig som brödsäd. Borttransport, lagring och analys var tvungen att genomföras. Vid analysen konstaterades att den betade säden samt den sammanblandade säden var tjänlig som kvarnvara. Säden återtransporterades därför. Samtliga kostnader ansågs vara följdskador till sakskada.

SkVN 67/1989 FT hade vid försäljning till två odlare förväxlat två typer av jordgubbsplantor. Plantorna mognade vid fel tillfälle (då liten efterfrågan fanns) varför odlarna orsakades inkomstförluster. Nämnden ansåg att det var fråga om rena förmögenhetsskador.

SkVN 38/1956 FT svarade för leverans av olja som skulle användas till uppvärmning av en handelsträdgård. Oljeaggregatet stannade pga en felaktighet i den levererade oljan. Temperaturen sjönk vilket fick ett parti tulpaner att stanna i växten. De mognade sedan i en period där efterfrågan på tulpaner var så låg att man tvingades kassera hela partiet. Nämnden ansåg att sakskada hade inträffat.

Sannolikt var den avgörande faktorn att hela partiet tulpaner fick kasseras. Min uppfattning är dock att man rätteligen borde bedömt skadorna som rena förmögenhetsskador. Att tulpanerna fick kasseras berodde enbart på att de mognade för sent, då efterfrågan var låg. Först om tulpanerna inte endast stannat i växten, utan också tagit fysisk skada borde det i min mening ha varit fråga om sakskada.

SkVN 67/1987 FT hade levererat en konstgödselspridare som spred ojämnt vilket genererade en förminskad skörd för köparen. Det ansågs vara fråga om ren förmögenhetsskada

SkVN 69/1968 FT hade levererat både gödselämne och gödselspridare till jordbrukare. På grund av en defekt i gödselspridaren fördelades gödselämnet ojämnt över jordbruksytorna. Följden blev att grödorna som jordbrukarna odlade utsattes för tidig liggsädesbildning, ökad grönskottsbildning, ojämn mognad och hög vattenhalt. Detta orsakande i sin tur försvårande av skörden. Det ansågs vara fråga om sakskada.

SkVN 67/1987 och SkVN 69/1968 är snarlika ärenden. I SkVN 69/1968 var dock fråga om en fysisk påverkan på grödorna. Dessutom försvårades skörden, inte bara förminskades. Enligt min uppfattning förklarar dessa omständigheter varför ärendena fick olika utgång.

4.4.8 Nyansavvikelsefall

SkVN 58/1993, B 2 1993:31 A hade levererat felaktig industrifärg till B som i sin tur använde färgen till tryck på plast som användes till emballering av produkter som förvarades utomhus. Felaktigheten i färgen gjorde att produkterna bleknade och kom att se gamla ut. Det ansågs vara fråga om sakskada.

SkVN 99/1987 A skulle sälja en lastbil till B. Innan lastbilen levererades skulle den lackeras i en särskild färg. Säljaren gav C (FT) i uppdrag att blanda färgen i enlighet med det färgnummer som specificerats av köparen. C levererade färgen till A som var ovetandes om den korrekta färgens nyans. Lastbilen kom att bli gul istället för orange, varpå kostnader för att lackera om till korrekt nyans uppstod. Det ansågs vara fråga om ren förmögenhetsskada.

SkVN 26/1983 På ett cementgolv hade försäkringstagaren använt en felaktig behandlingsmetod. På grund av detta kom medlet att flagna fläckvis vilket försäkringstagaren var skyldig att åtgärda. För att kunna åtgärda felet var försäkringstagaren tvungen att slipa ned i själva cementen och på så vis avlägsna det felaktiga behandlingsmedlet. Till denna del ansågs sakskada föreligga.

SkVN 138/1982 A hade levererat färg i flera omgångar till ett hus. Vid en av leveranserna var nyansen felaktig, något som upptäcktes först då husets målats med färgen. Det ansågs inte vara fråga om sakskada på huset på grund av den felaktiga nyansen.

SkVN 20/1984 FT (en färghandel) levererade felaktigt blandad färg (som saknade torkmedel) till en privatperson. Privatpersonen skulle använda färgen till lackering av en bil. Efter att bilen lackerats med färgen torkade inte färgen, på grund av den felaktiga blandningen. Den felaktiga färgen var tvungen att avlägsnas från bilen, men i övrigt hade inte bilen drabbats av någon skada. Försäkringsbolaget avvisade försäkringsskydd med hänvisning till att de ansåg att det rörde sig om skada på levererad egendom, dvs färgen. Nämnden ansåg istället att skadan drabbat bilen, och att det var fråga om sakskada. Det ska understrykas att försäkringstagarens fullgörelseansvar i detta fall inte omfattade lackering av bilen, utan endast leverans av färgen. Hade försäkringstagaren enligt avtal åtagit sig att utföra lackeringen av bilen är min uppfattning att "skadan" istället skulle ha fallit inom försäkringstagarens fullgörelseansvar.

SkVN 20/1996 FT hade levererat billack med tillhörande programkort till ett lackeringsföretag. Programkortet var felaktigt och då lackeringsföretaget använde sig av den av FT levererade egendomen kom ett fordon att lackeras med felaktig färg. Kostnader uppstod därvid för att lackera om fordonet. Nämnden ansåg att fordonet åsamkats sakskada genom den felaktiga färgen. Här ska understrykas att FT:s fullgörelseansvar inte omfattade utförandet av arbetet, dvs lackeringen, utan endast leverans av billack och programkort.

SkVN 27/1966 FT (ett tapetföretag) hade levererat tapeter av annan modell än de tapeter som köparen (en byggherre för en nybyggnation) hade beställt. Detta upptäcktes först när

de felaktiga tapeterna var uppsatta. På grund av avvikelserna vägrade byggherren att godta arbetet. FT var därför tvungen att tapetsera om. Det ansågs inte vara fråga om sakskada.

I detta ärende var fyra av tio ledamöter skiljaktiga. De skiljaktiga menade att en slags gradskala skulle användas. Om det rörde sig om en obetydlig nyansskillnad skulle det definieras som en ren förmögenhetsskada. Om det däremot var fråga om en väsentlig nyansskillnad skulle en sakskada föreligga. Lagerström har anfört att denna gradskala borde användas vid bedömningen om sakskada eller förmögenhetsskada föreligger.⁶⁹ En substantiell nyansavvikelse skulle alltså med detta synsätt utgöra en sakskada. Min uppfattning är att detta vore ett felaktigt resonemang. I ett fall som det ovanstående torde det för FT röra sig om ett fullgörelseansvar; FT måste prestera det han åtagit sig enligt avtal med sin köpare. Att i ett sådant fall resonera i termer om sakskada anser jag vara främmande för den sedvanliga ansvarsförsäkringens syfte. Om den felaktiga nyansen däremot ligger en part som inte står i kontraktsförhållande med den skadelidande⁷⁰ till last anser jag däremot att man kan använda den av bland annat Lagerström föreslagna gradskalan.

4.4.9 O gynnsam påverkan på lokaler

SkVN 14/1965 FT (en tillverkare av gödningsämnen) hade vållat ett utsläpp av gas. På grund av gasutsläppet hade ett annat företag, efter konsultation av hälsovårdsnämnden, ställt in arbetet under en period och yrkade därför ersättning för sina avbrottskostnader. Nämnden konstaterade att det inte förelåg någon direkt fysisk skada på det skadelidande företagets lokaler, men att lokalerna blivit ohälsosamma att vistas i och därmed (förvisso endast tillfälligt) oanvändbara för sitt ändamål. Sakskada ansågs föreligga.

SkVN 5/2000 Försäkringstagaren hade utfört golvläggning hos en näringsidkare. På grund av vårdslöshet hos försäkringstagaren uppstod dålig lukt i verksamhetslokalerna som hindrade näringsidkarens personal från att arbeta. Avbrottet som därmed orsakats ansågs av nämnden inte vara en följd av sakskada på verksamhetslokalerna.

Min uppfattning är att det kan skönjas en skillnad på om luften blivit så påverkad att hälsomyndigheter eller experter avråder från att vistas i lokalen (då sakskada) jämfört med när ingen sådan avrådan finns (då ren förmögenhetsskada). Vore luften av skadlig kvalitet för hälsan är min uppfattning att försäkringsbranschen skulle anse att lokalen drabbats av sakskada.

⁶⁹ Lagerström 2007 s. 182.

⁷⁰ Exempelvis en underleverantör som i SkVN 20/1996 ovan.

SkVN 11/1980 Försäkringstagaren både levererade olja och beräknade sin kunds förbrukning. På grund av en missräkning av försäkringstagaren tog oljan som användes för uppvärmning av kundens verksamhets lokaler abrupt slut. Värmeanläggningen stannade och temperaturen sjönk sjönk till +4° C i kundens verksamhetslokaler. På grund av detta var verksamheten tvungen att ställas in under en hel dag. Det ansågs inte vara fråga om sakskada på lokalen.

4.4.10 Förbrukning till ingen nytta

SkVN 76/1948 FT (en rörledningsfirma) hade lämnat en kran öppen hos en kund i tron om att vattenledningen var "dödad". Det var den dock inte, varför stor vattenförbrukning genererades genom att kranen stod öppen. För den onödiga vattenförbrukningen fick fastighetsägaren betala. Nämnden ansåg att vattnet som runnit ut till ingen nytta fick anses innebära att fastighetsägaren orsakats en sakskada. Förlust av egendom anses som sakskada och möjligen har avgörandet inspirerats av detta faktum.

Elförbrukning till ingen nytta har inte (mig veterligen) prövats i varken nämnd eller domstol. Ett tänkbart scenario är att en entreprenör glömmer att stänga av en kunds strömsslukande apparatur. Den onödiga elförbrukningen genererar en hög räkning för fastighetsägaren. Har sakskada uppstått genom den "förlorade" elen?

Vid intervjuer med representanterna från de olika bolagen har jag förstått att bolagen anser att elförbrukning till ingen nytta utgör ren förmögenhetsskada. Att göra skillnad på vatten- och elförbrukning anser jag märkligt. Att elektricitet hos gemene man inte associeras med något som har fysisk form är förmodligen något som spelar in. Såväl vatten som el har dock fysisk form, låt vara att man sällan i dagligt tal pratar om elektroner som något man kan ta på. Å andra sidan är olovlig kraftavledning ett särskilt brott (BrB 8:10) vilket kan tolkas som att elektricitet inte är att klassificera som *sak*.⁷¹ Var förlust av något som har fysisk form borde dock i enhetlighetens namn klassas som sakskada.

4.4.11 Svårkategoriserade gränsfall

SkVN 16/2000 FT (en kommun) levererade vatten till ett bryggeri. Under en period var det levererade vattnet starkt missfärgat. Detta fick till följd att bryggeriet var tvunget att kassera produkter samt avbryta verksamheten. De kasserade produkterna hade ersatts på försäkringen, men inte avbrottskostnaderna. Nämnden ansåg inte att stilleståndet var orsakat av sakskada. Därmed kunde inte ansvarsförsäkringen ersätta den skadelidande för avbrottskostnaderna.⁷²

⁷¹ Jfr Hellner/Radetzki 2010 s. 106. (I annat fall torde väl brottet rubriceras som stöld, jfr BrB 8:1.)

⁷² Påpekas kan att själva vattnet var undantaget som levererad egendom.

Det kan tyckas märkligt att det i ärendet görs skillnad på de kasserade produkterna och avbrottskostnaderna. Hade inte bryggeriet avbrutit verksamheten och till följd av detta fått kassera fler produkter skulle ju försäkringen ha omfattat skadorna. Hade bryggeriet, med vetskap om att man skulle bli tvungen att kassera produkter, fortsatt produktionen skulle dock bryggeriet inte ha fullgjort sin skyldighet att begränsa sin skada. Bryggeriet skulle i sådant fall rentav kunna sägas vara medvållande till skadorna som uppstår efter vetskapen om missfärgningen. Effekten skulle till denna del vara avdrag från skadeståndet. Det vore dock en logisk kullerbytta att betrakta avbrottskostnaderna som följdskador till sakskada eftersom sakskada undveks just genom själva avbrottet.

SkVN 82/1978 Ett landsting hade anlitat en entreprenör för att uppföra en vårdcentral inom en kommuns område. Vid schaktning ansamlades så mycket vatten att läns-pumpning inte kunde ske på vanligt sätt. Ansamlingen av vatten berodde dels på att man schaktade under grundvattennivån och dels på att vatten rann ur kommunens dag- och spillvattenledningar. Att man schaktade under vattennivån skulle i sig självt inte utgjort något hinder för att man skulle kunna använt sig av sedvanlig läns-pumpning. Det vatten som rann ur kommunens ledningar gjorde dock detta omöjligt. Orsaken till att det rann vatten ur ledningarna var att dessa hade proppats av kommunen på ett felaktigt sätt. Merkostnader uppstod för entreprenören under försöken att läns-pumpa och schakta trots att vatten samlades i schaktet, dessutom i form av avbrottskostnader. Det ansågs inte vara fråga om sakskada.

SkVN 35/1960 FT (en kemikalieaffär) hade levererat en felaktig tvättvätska till ett tvätteri. En av tvätteriets maskiner var tvungen att undersökas, men därvid konstaterades att ingen skada hade drabbat maskinen. Undersökningskostnaderna utgjorde därmed inte följdskada till någon sakskada varför försäkringen inte omfattade händelseförloppet.

SkVN 16/1959 FT (en hamnförvaltning) arrenderade ut en bergrumsanläggning med cisterner till olika oljebolag som lagrade olja i cisternerna. En av hamnförvaltningens anställd föreståndare svarade för anläggningens drift, underhåll och skötsel. Då en cistern som läckt skulle luftas begicks misstag av föreståndaren som resulterade i att bensinångor fyllde bergrumsanläggningen som sedan exploderade. Omfattande skador uppstod och anläggningen blev obrukbar under en period om ca nio månader. Oljebolagen blev därmed tvungna att använda sig av andra (och dyrare) lagringsmetoder under denna period och yrkade på skadestånd från hamnförvaltningen. Nämndens bedömning grundade sig i att oljebolagens merkostnader hade orsakats av skador på försäkringstagarens egen egendom. Oljebolagens bensin hade förvisso också skadats i explosionen, men det var inte detta faktum som orsakat oljebolagens ökade förvaringskostnader i niomånadersperioden. Skadan på anläggningen var således en skada på försäkringstagarens egen egendom. Då

skada på egen egendom inte omfattades av försäkringen kunde heller inte en följskada till denna skada anses utgöra en ersättningsbar sakskada i försäkringens mening.⁷³

I detta ärende kan gränsen mellan ren förmögenhetsskada/tredjemansskada tyckas hårfin. Oljebolagen led förvisso en sakskada när deras bensin exploderade. Men det var inte denna sakskada som orsakade oljebolagens följskador. Att försäkringen inte lämnade ersättning berodde således inte på att det rörde sig om en ren förmögenhetsskada, utan att det var fråga om en säregen tredjemansskada.

SkVN 29/1965 Ett sprängningsarbete hade orsakat minskad vattentillgång i en närliggande brunn, utan att några direkta skador hade uppkommit på brunnen. Nämnden ansåg att minskningen av tillgång på vatten i brunnen var att betrakta som sakskada.

SkVN 12/1995, B 2 1995:11 FT levererade till entreprenörer foderslang av aluminiumfolie. Slangen var avsedd att användas till kanaltätning av ventilationssystem. Entreprenörerna monterade i sin tur slangarna i tre olika fastigheter och tog sedan ventilationssystemen i drift varpå slangarna sögs ihop (pga ett konstruktionsfel) och blockerade ventilationssystemen. Entreprenörerna åtgärdade arbetet genom att i den ena fastigheten installera ett fläktsystem som genererade ett annat typ av tryck som fick slangerna att fungera (slangen skulle dock enligt avtalet ha fungerat med den ursprungliga trycktypen). I de två andra fastigheterna togs slangarna bort helt och ersattes av en annan tätningsmetod. Entreprenörerna krävde försäkringstagaren på skadestånd för de kostnader som de felaktiga foderslangarna hade inneburit. Nämnden ansåg att de felaktiga slangarna hade orsakat sakskada på fastighetsägarnas ventilationssystem. Här ska noteras att försäkringstagaren inte hade åtagit sig installation av sin levererade produkt. Hade detta varit fallet skulle det sannolikt istället ha rört sig om ett fullgörelseansvar.

4.5 Sakskadebegreppet och oklarhetsregeln

Vid tolkning av försäkringsvillkor har Hellners uppfattning fått gehör i rättspraxis.⁷⁴

"Vid tolkningen av ett försäkringsvillkor har man emellertid att ta hänsyn till, utöver ordalydelsen, klausulens syfte, försäkringens och kundkretsens art, traditioner ifråga om formulering, anslutning till lagens uttryckssätt, gängse praxis osv. Man får också pröva vad som sakligt sett är en förnuftig och rimlig reglering. Först om något resultat inte kan uppnås vid en sådan prövning har man anledning att falla tillbaka på andra, mera generella

⁷³ I sammanhanget kan nämnas NJA 1993 s. 753 där skada på en fast fornlämning har ansetts utgöra sakskada trots att fornlämningen var lokaliserad på fastighetsägarens egen fastighet.

⁷⁴ Jfr exempelvis NJA 2001 s. 750 och NJA 2006 s. 53.

*tolkningsprinciper, såsom den s.k. oklarhetsregeln. (Jfr Hellner, Försäkringsrätt, 2 uppl. 1965 s. 72 f.)*⁷⁵

Eftersom sakskadebegreppet kan anses oklart är frågan om oklarhetsregelns eventuella tillämpbarhet på försäkringsvillkor som hänvisar till detta begrepp intressant. Kleineman har exempelvis anfört att försäkringsbolagen genom att avgränsa försäkringen utifrån skadeståndsrättens skadebegrepp orsakar ett avtalstolkningsproblem.⁷⁶ Eftersom det är försäkringsgivaren som formulerat villkoren anser han att tolkningsprincipen *contra stipulatorem*, d v s oklarhetsregeln, bör innebära att man vid gränsfall mellan sak- och ren förmögenhetsskada tillämpar den för försäkringstagaren förmånligaste tolkningen. På försäkringsbolagen har man följande inställning till oklarhetsregelns tillämpning vad gäller begreppet sakskada i ansvarsförsäkringen:

På If anser man att frågan om det rör sig om sakskada eller ren förmögenhetsskada inte styrs av villkoret. De begreppen bestäms genom lag och praxis. Om de skulle definiera dessa begrepp riskerar man hamna i en situation där begreppen krockar med gällande rätt.⁷⁷ De anser inte att en oklarhet i definitionen av begreppet sakskada ska tolkas mot försäkringsgivaren eftersom bolaget inte tvingar begreppet på kunden. De ser snarare begreppet sakskada som ett redskap som "*finns ute i världen*" och som såväl försäkringsgivare som försäkringstagare är tvungna att förhålla sig till.⁷⁸

På Trygg-Hansa hänvisar man till Hellners uttalande och påpekar att oklarhetsregeln verkligen kommer i sista hand när det gäller tolkning av försäkringsvillkor. I teorin skulle det dock vara möjligt att tillämpa oklarhetsregeln; Trygg-Hansa ser det inte som att de är påtvingade några begrepp. Tvärtom menar man att fullkomlig avtalsfrihet råder på området. Man anser dock att man i praktiken ändå aldrig hamnar i oklarhetsregeln vad gäller tolkningen av begreppet sakskada. Detta beroende på att det finns omfattande material som berör gränsdragningen mellan sakskada/ren förmögenhetsskada.⁷⁹

På Dina Försäkringar är man av uppfattningen att man endast kan tillämpa oklarhetsregeln då oklarheten är formulerad av försäkringsgivaren. Som de ser det, hänvisas till skadeståndsrätten och då är det en tolkning utifrån den som gäller. De anser att oklarhetsregeln därmed inte är tillämplig på omfattningsvillkoret sakskada.⁸⁰

⁷⁵ NJA 2001 s. 750.

⁷⁶ Kleineman 1987 s. 198.

⁷⁷ Intervju med Björn Westman, skadejurist på If.

⁷⁸ Intervju med Jonathan Long, skadejurist på If.

⁷⁹ Intervju med Anders Hjelm, skadespecialist på Trygg-Hansa.

⁸⁰ Intervju med Björn Lindblad, försäkringsjurist på Dina Försäkringar.

Kleinemans tolkning tycks sammanfattningsvis inte få gehör inom försäkringsbranschen. Min egen uppfattning är att gällande rätts oklarhet vad gäller begreppet sakskada inte som *huvudregel* ska slå tillbaka på försäkringsgivaren genom en tillämpning av oklarhetsregeln. De argument som övertygar mig lyder som följer:

- Begreppet sakskada används i praktiken för att avgränsa försäkringstagarens ersättningsbara skadeståndsrättsliga ansvar från hans fullgörelseansvar. Att försäkringstagarens fullgörelseansvar inte försäkras genom ansvarsförsäkringen anser jag motiverat utifrån de ändamålsskäl som ovan anförts.
- Om försäkringsgivarna skulle formulera försäkringens omfattning med begrepp som inte knyter an till skadeståndslagens vedertagna skadebegrepp löper man en risk att försäkringstagaren åläggs ett ansvar (och får betala självrisk) för situationer där han enligt den gällande rätten inte hade varit ersättningsskyldig. Detta skulle rimligen även innebära förhöjda premier för försäkringstagarna.
- I dagsläget finns det en del praxis och doktrin att basera en tolkning på. Eftersom oklarhetsregeln ska komma i sista hand borde den inte få en avgörande effekt på bestämmandet av begreppet sakskada.

Vad jag ovan har anført avser fall där ansvarsförsäkringen angående begreppet sakskada endast hänvisar till allmänna skadeståndsrättsliga regler. Som framgått går dock Dina Försäkringar längre än så. Vad gäller deras villkorsformulering kring IOK-skador är min uppfattning att det borde finnas något större utrymme att med framgång argumentera, med stöd av oklarhetsregeln, för att en IOK-skada som inte är *så omfattande* ändå skulle omfattas av försäkringen.

5 Allriskförsäkring för arbetsområde

En entreprenör som utför ett arbete, exempelvis en tillbyggnad till befintlig fast egendom, är vanligen i behov av en särskild försäkringslösning. Entreprenören svarar nämligen enligt de gängse standardavtal som används i branschen mot sin beställare för skada på entreprenaden under entreprenadtiden fram till slutbesiktning och godkännande.⁸¹ När arbete tillfogas fast egendom går äganderätten över på fastighetsägaren. Den skadeståndsrättsliga risken åvilar dock oaktat denna äganderättsövergång genom standardavtalen vanligen entreprenören. Entreprenaden är dock undantagen försäkringsskydd i ansvarsförsäkringen eftersom den utgör levererad egendom.

⁸¹ Jfr exempelvis AB 04 5:1. (Med *entreprenaden* åsyftas själva arbetet som ska presteras och avlämnas.)

Skada på själva entreprenaden, dvs arbetet, täcks således inte av en vanlig ansvarsförsäkring. För att täcka risken för skador på entreprenaden tecknas istället en särskild typ av egendomsförsäkring kallad allriskförsäkring för arbetsområde.⁸² Det förekommer naturligtvis att en skada berör såväl entreprenaden som befintlig egendom. Vid sådana fall tillämpas ansvarsförsäkringens villkor för skada på den befintliga egendomen, och allriskförsäkringens villkor för skada på entreprenaden. Också vid allriskförsäkringens tillämpning spelar gränsdragningen mot fullgörelseansvar en avgörande roll.⁸³ Allriskförsäkringens mest centrala villkor är följande:

*Försäkringen gäller för oförutsedd fysisk skada på försäkrad egendom.*⁸⁴

Att märka är att det här används ett annat skadebegrepp än i ansvarsförsäkringen. Genom att lokutionen "oförutsedd fysisk skada" används åstadkommer man ett avsevärt snävare skadebegrepp jämfört med saksksadebegreppet som används i ansvarsförsäkringen.⁸⁵

En allriskförsäkring för arbetsområde gäller för det första fram till dess att entreprenaden avlämnats eller övertagits. Försäkringens giltighetstid gäller också efter avlämnandet (under garantitid) enligt följande:

- *Sex år från garantitidens början för skada som uppkommer vid avhjälpande av fel i arbetsprestation.*
- *Fem år från garantitidens början för skada som beror på fel i arbetsprestation och som upptäcks under garantitiden*
- *tre år från garantitidens början för skada som uppkommer vid avhjälpande av fel i material*
- *två år från garantitidens början för skada som beror på fel i material och som upptäcks under garantitiden*

dock endast under förutsättning att den försäkrade enligt avtal är skyldig att ersätta skadan. Under garantitiden svarar entreprenören vanligen för de fel som framträder.⁸⁶ Om entreprenören svarar för fel, svarar han också vanligen för skada på entreprenaden som

⁸² Genom standardavtalet AB 04 gäller att en underentreprenör är skyldig att ha en försäkring där beställaren är medförsäkrad, jfr AB 04 5:22. Klausulen innebär en *avtalad försäkringsplikt*. Gäller inte AB 04, eller annat avtal där försäkringsplikt framgår, mellan parterna föreligger inte heller någon försäkringsplikt med andra ord.

⁸³ Texten nedan om hur allriskförsäkringen för arbetsområde hanteras i praktiken bygger en på intervju med Anders Hjelm, skadespecialist Trygg-Hansa.

⁸⁴ Jfr Trygg-Hansas villkor 1.7.1 i försäkringen med beteckning P 36, 2011-11-01.

⁸⁵ Den typ av "funktionella skador" som diskuterats ovan hamnar exempelvis utanför begreppet "fysisk skada".

⁸⁶ Jfr exempelvis AB 04 5:5.

orsakats av felet.⁸⁷ Ett särdrag hos försäkringstypen allriskförsäkring för arbetsområde (jämfört med den sedvanliga ansvarsförsäkringen) är att entreprenörens fullgörelseansvaret delvis försäkras. Skulle exempelvis blixten slå ned med följderna att hela entreprenaden brinner ned kan försäkringen ersätta kostnaderna för att bygga upp entreprenaden igen, således kan fullgörelseansvaret komma att ersättas. Även vid allriskförsäkringen kommer dock principen om oviljan att försäkra affärsmässiga risker förknippade med försäkringstagarens fullgörelseansvar till uttryck. Detta framgår genom följande försäkringsvillkor:

Försäkringen gäller inte för

- Kostnad för att åtgärda fel i material eller utförd arbetsprestation och inte heller för skada på arbeten som orsakats av sådant fel

- kostnad för att åtgärda arbeten som är felaktiga på grund av ofullständiga eller felaktiga beräkningar, ritningar, beskrivningar, råd eller anvisningar och inte heller för skada på arbeten som orsakats av sådan felaktighet.⁸⁸

Undantaget avser dock endast sådana kostnader som skulle ha uppkommit om felaktigheten hade åtgärdats omedelbart före skadans uppkomst.

Det ovan citerade felundantaget kan tyckas kryptiskt. Innebörden är att allriskförsäkringen ersätter skada på grund av fel, men inte kostnad för att åtgärda själva felet. Den metod som i praktiken används för att urskilja vad försäkringen kan ersätta är den s k hypotetiska felkostnadsberäkningen.⁸⁹

5.1 Den hypotetiska felkostnadsberäkningen

Vid den hypotetiska felkostnadsberäkningen ska man tänka tillbaka på tidpunkten just innan felet orsakade en skada. Frågan man ska ställa sig är vad det vid denna tidpunkt hade kostat att åtgärda felet. Kostnaden härför ersätts inte. Felundantaget kan få mycket stora konsekvenser vid skadehändelser, något som ska illustreras med följande exempel:

En entreprenör har i uppdrag att uppföra en byggnad. En bärande balk på bottenvåningen av byggnaden sätts in med fel dimensioner (konstruktionsfel) vilket sedermera resulterar i att hela byggnaden rasar. De kostnader som uppstår är reparationskostnader inklusive kostnad för att sätta in en ny balk. Vid detta fall kan vi tänka oss följande hypotetiska felkostnader:

⁸⁷ Jfr exempelvis AB 04 5:8.

⁸⁸ Trygg-Hansas allriskförsäkring för arbetsområde.

⁸⁹ Motsvarande villkor finns på Dina Försäkringar och If, den hypotetiska felkostnadsberäkningen tycks därmed allmänt etablerad i branschen.

- Undersökningskostnad avseende felet och insättande av ny balk
- Kostnader för avlägsnande av den felaktiga balken
- Kostnader för ny balk
- Monteringskostnad för ny balk

Ovanstående kostnader ska dras från de verkliga kostnader som uppstått vid skadan varpå differensen utgör ersättningen från allriskförsäkringen.

5.2 Konsumtion av skadekostnaderna genom de hypotetiska felkostnaderna

I vissa fall är de hypotetiska felkostnaderna lika stora som de verkliga kostnaderna. I sådana fall innebär felundantaget att kostnaderna för felet helt konsumerar kostnaderna för skadorna. Därmed ersätter allriskförsäkringen ingenting. Även detta ska illustreras med hjälp av ett exempel:

Vid en entreprenad ska en plastmatta läggas i ett duschutrymme. Eftersom det lim som används vid arbetet är felaktigt (materialfel) lossnar mattan. Det hela innebär att en ny matta får läggas in. De hypotetiska felkostnaderna uppgår till:

- Undersökningskostnad
- Kostnad för avlägsnande av den gamla mattan
- Kostnad för införskaffande av felritt lim
- Kostnad för läggning av den nya mattan

Vid tidpunkten just före skadan fanns ingen mindre kostsam åtgärd än att göra om arbetet och lägga in en ny matta. Därmed innebär felundantaget att allriskförsäkringen inte lämnar någon ersättning överhuvudtaget.

Allriskförsäkringen förutsätter uttryckligen en "fysisk skada". Detta ska ses som ett snävare begrepp än "sakskada". Exempelvis blir det inte aktuellt att likt vid ansvarsförsäkringen ta hänsyn till ett funktionellt skadebegrepp. En annan skillnad är att vad gäller ansvarsförsäkringen kan det endast vara fråga om antingen ren förmögenhetsskada eller sakskada. Antingen är det sakskada och då ersätts det, eller så är det ren förmögenhetsskada och då ersätts det inte.⁹⁰ Vad gäller allriskförsäkringen kan däremot

⁹⁰ Med undantag för If:s inställning vid IOK-skador.

vara fråga om oförutsedd fysisk skada, men undantaget för felkostnader kan komma att inverka reducerande på ersättningen.

6 Sammanfattande analys och slutsatser

Efter att ha gått igenom ett stort antal ärenden från SkVN samt branschens villkorsformuleringar anser jag att en avböjande argumentation avseende försäkringsersättning i många fall bör inriktas på att ett inträffat händelseförlopp faller inom ramen för försäkringstagarens fullgörelseansvar snarare än att det rör sig om ren förmögenhetsskada. I praktiken handlar det nämligen ofta om att den sedvanliga ansvarsförsäkringen inte omfattar affärsmässiga risker som faller inom försäkringstagarens fullgörelseansvar. Om försäkringsgivaren i sådana fall hänvisar till begreppet ren förmögenhetsskada vid avböjande förstår förmodligen varken den skadelidande eller försäkringstagaren vad det egentligen är fråga om.

Oklarhetsregeln får anses teoretiskt tillämpbar på begreppet sakskada i ansvarsförsäkringen, trots att det rör sig om en direkt hänvisning till gällande skadeståndsrätt. I praktiken tycks det dock uteslutet att oklarhetsregeln tillämpas vid gränsdragningen mellan ren förmögenhetsskada och sakskada.

Förhållningssätten till gränsfall mellan ren förmögenhetsskada och sakskada varierar mellan försäkringsbolagen. På If har man gått långt i ett försök bli av med gränsdragningsproblematiken i och med att man vid IOK-skador lämnar ersättning oavsett om skadan är att definiera som ren förmögenhetsskada eller sakskada. Inte ens If:s upplägg löser dock alla tänkbara gränsdragningsproblem vid IOK-skador. Vid IOK-skador är begreppen sakskada och ren förmögenhetsskada förbundna med varandra enligt försäkringsbranschen. Ju större nedsättning i funktion/minskat värde på den aktuella enheten, desto troligare verkar det vara att man bedömer att det rör sig om en sakskada och inte en ren förmögenhetsskada.

Det används ett annat skadebegrepp vad gäller skada på egen entreprenad; oförutsedd fysisk skada. I samtliga försäkringar som jag undersökt i uppsatsen kommer dock tanken om att kommersiella risker förknippade med den försäkrades fullgörelseansvar inte ska omfattas till uttryck.

Försäkringsbolagen anser inte att en sakskada kan konverteras till en ren förmögenhetsskada genom hopp i ansvarskedjan. Om någon i en kontraktskedja utbetalat ersättning till tredje man för dennes sakskada, har den utbetalande parten därmed inte

lidit en ren förmögenhetsskada. Sakskadan anses istället ha *transporterats* till den utbetalande parten.

Försäkringsbolagen anser att Skadeförsäkringens Villkorsnämnds avgöranden fortfarande har vägledande relevans i skaderegleringen. En domstol är dock förstas inte bunden av nämndens avgöranden. Gällande rätt och försäkringspraxis är två skilda saker. Därmed kan också två slags parallella hierarkier skönjas; en rättslig (domstolspraxis) och en kvasirättslig (nämndspraxis). Enligt min uppfattning är försäkringsbranschens syn på gränsdragningsproblematiken väl genomtänkt eftersom den leder till en lämplig riskallokering. Därför anser jag att domstolarna bör sätta sig in i hur försäkringsbolagen resonerar och ha i åtanke de drastiska effekter på riskallokeringen som genereras utifrån dagens lagstiftning och försäkringstekniska förhållningssätt vid klassificeringen av ett händelseförlopp som *sakskada*, *ren förmögenhetsskada* eller *fullgörelseansvar*.

Avslutningsvis ska återknytas till det inledande exemplet. Följande lösning anser jag hade tillämpats i praktiken av A:s försäkringsgivare:

- B har lidit en sakskada när metallspånen från tanken kontaminerade mjölet. Detta förutsatt att mängden metallspån inte endast var obetydlig, jfr SkVN 1/1961.⁹¹
- Likaså har C lidit en sakskada när de använt det kontaminerade mjölet i lussebullarna. Den uteblivna vinsten utgör allmän förmögenhetsskada till följd av sakskada.
- Kravet från B avseende den till C utbetalda ersättningen ska ses som en transporterad sakskada, därmed kan det prövas på A:s ansvarsförsäkring.
- B:s undersökningskostnader utgör ersättningsbar allmän förmögenhetsskada.
- A:s kostnader för att rengöra tanken är förknippade med A:s fullgörelseansvar avseende prestation av en felfri tank. För dessa kostnader lämnas inget försäkringsskydd.

⁹¹ If hade bedömt det som en IOK-skada oavsett om det rört sig om ren förmögenhetsskada eller sakskada.

7 Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Kungl. Maj:ts proposition 1972:5 med förslag till skadeståndslag m.m.

Svenska domstolar

Högsta domstolen

NJA 1944 s. 417

NJA 1966 s. 210

NJA 1975 s. 275

NJA 1975 s. 533

NJA 1985 s. 641

NJA 1987 s. 692

NJA 1988 s. 62

NJA 1990 s. 80

NJA 1993 s. 753

NJA 2001 s. 309

NJA 2001 s. 750

NJA 2006 s. 53

NJA 2007 s. 758

Hovrätten

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2012-09-11

Övriga avgöranden

Skadeförsäkringens Villkorsnämnd

SkVN 76/1948

SkVN 35/1960

SkVN 38/1956

SkVN 1/1961

SkVN 10/1957

SkVN 60/1962

SkVN 16/1959

SkVN 29/1965

SkVN 14/1965

SkVN 27/1966

SkVN 35/1968

SkVN 69/1968

SkVN 1/1970

SkVN 70/1970

SkVN 41/1971

SkVN 61/1972

SkVN 82/1978

SkVN 109/1979

SkVN 11/1980

SkVN 51/1982

SkVN 138/1982

SkVN 155/1982

SkVN 163/1982

SkVN 26/1983

SkVN 20/1984

SkVN 11/1984

SkVN 84/1986

SkVN 67/1987

SkVN 99/1987

SkVN 67/1989

SkVN 26/1990

SkVN 1/1992, B 1992:1

SkVN 58/1993, B 2 1993:31

SkVN 1/1994

SkVN 27/1994, B 2 1994:21

SkVN 12/1995, B 2 1995:11

SkVN 96/1995, B 2 1995:43

SkVN 20/1996

SkVN 47/1997, B 2 1997:35

SkVN 5/2000

SkVN 16/2000

Litteratur

Ullman, Harald - Försäkring och ansvarsfördelning. Om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal, version II, Iustus Förlag AB, Uppsala 2006. [cit. Ullman 2006]

Lagerström, Peter – Företagsförsäkring: juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare, Norstedts juridik AB, Stockholm 2007. [cit. Lagerström 2007]

Bengtsson Bertil, och Strömbäck, Erland - Skadeståndslagen, en kommentar, Norstedts juridik AB, Stockholm 2011. [cit. Bengtsson/Strömbäck 2011]

Kleineman, Jan - Ren förmögenhetsskada: särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart, Juristförlaget 1987. [cit. Kleineman 1987]

Hellner, Jan och Radetzki, Marcus – Skadeståndsrätt, 8 uppl., Norstedts juridik, Stockholm 2010. [cit. Hellner/Radetzki 2010]

Dennerståhl, Louise – Ansvarsförsäkring för företag, Studentlitteratur, Lund 2009. [cit. Dennerståhl 2009]

Andersson, Håkan - Trepartsrelationer i skadeståndsrätten, Iustus förlag AB, Uppsala 1997. [cit. Andersson 1997]

Hedberg, Stig – Kommentarer till AB 04, ABT 06 och ABK 09, Svensk byggtjänst, Stockholm 2010. [cit. Hedberg 2010]

Övrigt

Försäkringsvillkor

Dina Försäkringars ansvarsförsäkring för företag, version giltig från 2008-01-01.

Trygg-Hansas ansvarsförsäkring för företag, version giltig från 2010-07-06.

Trygg-Hansas allriskförsäkring för arbetsområde, version giltig från 2011-11-01.

Internetkällor

www.dina.se (senast besökt 2012-12-23)

Intervjudeltagare

Anders Hjelm, skadespecialist, Trygg-Hansa Försäkringsaktiebolag.

Håkan Jönsson, produktutvecklare, If Skadeförsäkring AB.

Björn Lindblad, försäkringsjurist, Dina Försäkringar.

Jonathan Long, skadejurist, If Skadeförsäkring AB.

Gustav Richardsson, mäklardisken, Dina Försäkringar Göteborg.

Björn Westman, skadejurist, If Skadeförsäkring AB.

Registrerades på kursen Examensarbete för första gången HT 2012.